МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна
Філологічний факультет
Кафедра загального та прикладного мовознавства

_____
кафедрою загального
та прикладного мовознавства
від “____”_____2026 р.,
протокол № _____

Завідувач кафедри

_____ Наталія ДУБОВИК
(підпис) (ім’я, прізвище)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
здобувача _____першого (бакалаврського)_____ рівня вищої освіти
МОВНА КАРТИНА СВІТУ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

Спеціальність (спеціалізація) 035 Філологія 035.10 прикладна лінгвістика
(код та найменування спеціальності; спеціалізації спеціальності)
Освітня програма Прикладна лінгвістика та англійська мова
(назва освітньої програми)

Здобувач _____ Анна АГАЄВА
(підпис) (ім’я, прізвище)

Науковий керівник _____ Наталія ДУБОВИК
(підпис) (ім’я, прізвище)

Харків – 2026

ЗМІСТ

ВСТУП 3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ 6
1.1. Поняття мовної картини світу в лінгвістиці 6
1.2. Особливості формування мовної картини світу підлітків 12
1.3. Вплив соціальних та психологічних чинників на мовну поведінку молоді .. 19
РОЗДІЛ 2. КОМУНІКАТИВНІ ПРАКТИКИ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ВІЙНИ 25
2.1. Трансформація лексики та образності в підлітковому мовленні під час війни 25
2.2. Мовні маркери переживань, страхів та адаптації 32
2.3. Роль медіапростору та соціальних мереж у формуванні мовної поведінки .. 41
РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ВІЙНИ 49
3.1. Методологія та організація дослідження 49
3.2. Аналіз зібраного мовного матеріалу 57
3.3. Інтерпретація результатів та їх значення для сучасної лінгвістики 63
ВИСНОВКИ 68
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ 71

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасний розвиток лінгвістики характеризується зростанням інтересу до мовної картини світу як багаторівневої когнітивно-дискурсивної структури, у межах якої мова виступає інструментом осмислення реальності, організації досвіду та формування соціальних уявлень. Особливої уваги набуває дослідження мовлення в умовах суспільних криз, де відбувається інтенсивна трансформація лексики, синтаксису та прагматичних стратегій. Воєнний контекст створює нові умови функціонування мови, у межах яких змінюються способи номінації, структурування часу, простору та внутрішнього стану мовця. У цьому процесі підліткове мовлення займає окреме місце, оскільки воно поєднує вікову динамічність, високу чутливість до соціальних змін і активну інтеграцію цифрових комунікативних практик. Аналіз мовної картини світу підлітків в умовах війни дозволяє простежити глибинні зміни у способах сприйняття реальності, формуванні ідентичності та організації щоденного досвіду.

Сучасний медіапростір відіграє ключову роль у формуванні мовної поведінки підлітків, оскільки соціальні мережі створюють специфічне комунікативне середовище, де поєднуються швидкість, стислість і мультимодальність висловлювання. У таких умовах мова зазнає процесів компресії, гібридизації та стилістичної адаптації, що призводить до появи нових мовних форм і стратегій. Підліткове мовлення в цифровому середовищі функціонує як динамічна система, де емоційні, когнітивні та соціальні аспекти взаємодіють у межах коротких, але семантично насичених одиниць. Водночас воєнний досвід посилює ці процеси, оскільки потреба в швидкому реагуванні, координації дій і фіксації стану впливає на структуру мовлення. У результаті формується новий тип дискурсу, який відображає поєднання особистого переживання, колективного досвіду та платформної логіки комунікації.

Попри значну кількість досліджень у сфері когнітивної лінгвістики, соціолінгвістики та аналізу цифрового дискурсу, питання мовної картини світу

підлітків у воєнному контексті залишається недостатньо розробленим. Більшість наукових праць зосереджуються на загальних змінах мовної системи або на дорослому мовленні, тоді як підліткова комунікація має власну специфіку, зумовлену віковими особливостями, соціальною динамікою та активною взаємодією з медіасередовищем. Тому виникає потреба у комплексному дослідженні мовлення підлітків, яке поєднує теоретичний аналіз мовної картини світу з емпіричним вивченням реального мовного матеріалу.

Метою кваліфікаційної роботи є комплексний аналіз мовної картини світу підлітків в умовах війни на матеріалі сучасного цифрового дискурсу.

Для досягнення поставленої мети визначено такі **завдання**:

- проаналізувати теоретичні підходи до вивчення мовної картини світу, підліткового мовлення та цифрового дискурсу;
- окреслити основні поняття та методологічні засади когнітивного, соціолінгвістичного та дискурсивного аналізу мовлення;
- виявити мовні маркери переживань, страхів та адаптації в підлітковому мовленні;
- дослідити вплив медіапростору та соціальних мереж на формування мовної поведінки;
- здійснити емпіричний аналіз зібраного мовного матеріалу з урахуванням кількісних і якісних параметрів;
- інтерпретувати результати дослідження та визначити їх значення для сучасної лінгвістики.

Об’єктом дослідження є мовлення підлітків у сучасному цифровому комунікативному середовищі.

Предметом дослідження є лексичні, синтаксичні та прагматичні особливості мовної картини світу підлітків в умовах війни.

Матеріалом дослідження слугує корпус із 133 мовних одиниць, відібраних із публічних комунікативних практик підлітків у соціальних мережах, зокрема

Instagram, Threads і TikTok. Матеріал сформовано на основі критеріїв тематичної релевантності, вікової ідентифікації мовців і наявності виразних мовних маркерів, що дозволяють здійснити лінгвістичний аналіз. Вибір цифрового середовища зумовлений його провідною роллю у формуванні сучасної підліткової комунікації, де поєднуються вербальні та мультимодальні засоби.

Методи дослідження. У роботі використано комплекс теоретичних і емпіричних методів, зокрема аналіз і синтез наукових джерел, метод когнітивного та дискурсивного аналізу, елементи соціолінгвістичного підходу, метод контент-аналізу, а також кількісний підхід, що передбачає підрахунок і співвідношення мовних одиниць. Поєднання якісного та кількісного аналізу дозволило забезпечити об’єктивність результатів і виявити закономірності функціонування мовних структур.

Практичне значення дослідження полягає у можливості використання отриманих результатів у подальших наукових дослідженнях із когнітивної лінгвістики, соціолінгвістики, медіалінгвістики та аналізу цифрового дискурсу. Результати можуть бути застосовані у навчальному процесі під час викладання курсів із теорії комунікації, стилістики, дискурс-аналізу та сучасної української мови, а також для дослідження мовних змін у кризових соціальних умовах.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел. У першому розділі розглянуто теоретичні засади дослідження мовної картини світу та підліткового мовлення. У другому розділі проаналізовано мовні маркери переживань, страхів та адаптації, а також вплив медіапростору на мовну поведінку. У третьому розділі здійснено емпіричне дослідження мовного матеріалу, проведено його аналіз та інтерпретацію результатів. Основний зміст роботи викладено на 74 сторінках.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ

1.1. Поняття мовної картини світу в лінгвістиці

Поняття мовної картини світу в сучасній лінгвістиці пов’язують із уявленням про те, що мова фіксує, структурує і передає колективний досвід спільноти через систему назв, граматичних категорій, стійких образів і моделей інтерпретації дійсності. У найзагальнішому розумінні йдеться про спосіб, у який мовна система членує реальність, виділяє значущі для носіїв фрагменти досвіду і робить їх доступними для колективного осмислення [22, с. 75]. Мовна картина світу охоплює ширший комплекс засобів, через які в мовленні відтворюються уявлення про простір, час, людину, природу, соціальні ролі, цінності, емоції та межі допустимого. У цьому сенсі мова виступає інструментом концептуалізації, який формує звичні траєкторії сприйняття і категоризації. Сучасні огляди з антропології та когнітивної лінгвістики прямо пов’язують мовну картину світу з категоризацією, культурною передачею значень і мовно зумовленими моделями інтерпретації реальності.

Історично поняття мовної картини світу розвивалося в кількох інтелектуальних традиціях, серед яких визначальними стали німецька філософія мови, американська антропологічна лінгвістика, етнолінгвістика та когнітивна лінгвістика. У ранній європейській традиції одним із головних джерел цієї концепції вважають ідеї В. Гумбольдта, який пов’язував мову з внутрішньою формою мислення народу і виходив із того, що різні мови по-різному організують пізнання світу [25, с. 38-39]. Пізніші інтерпретації Гумбольдта показують, що він бачив у множинності мов різні шляхи пізнавального оформлення реальності. Ця думка стала основою для подальшої розробки ідеї про зв’язок між мовою, культурою і світобаченням. У сучасних публікаціях, присвячених гумбольдтівській традиції, наголошується, що мовна картина світу постає як динамічна система, що формується в історії народу, у його культурних практиках і в типових способах

осмислення досвіду. Вже на ранньому етапі формування цієї концепції мова була поставлена в центр дослідження колективної свідомості, а лінгвістика отримала інструмент для аналізу того, як спільноти через мовні форми виробляють власні схеми бачення світу.

Подальший розвиток поняття пов'язаний з американською антропологічною традицією, де увагу було зміщено від філософського осмислення мови до емпіричного вивчення зв'язків між мовою, культурою та пізнанням [39, с. 254]. Для Ф.Боаса принциповим було твердження, що різні мови організовують досвід за різними класифікаційними принципами, а отже мовний аналіз дає доступ до фундаментальних уявлень спільноти про світ. Його підхід був важливим через відмову від ієрархічного бачення мов і культур, оскільки він досліджував мови як рівноправні системи організації людського досвіду [11, с. 75]. У цій традиції поступово склалася думка, що мовні структури дозволяють реконструювати культурно закріплені способи сприйняття, оцінки й класифікації реальності. У сучасних коментарях до спадщини Боаса підкреслюється, що його інтерес до мовних форм був пов'язаний з тим, як через мову виявляються глибинні культурні ідеї, норми й когнітивні схеми спільноти [13, с. 102].

Ідеї Е. Сепіра і Б.Ворфа надали концепції мовної картини світу виразного антропологічного і когнітивного спрямування, оскільки саме вони пов'язали відмінності між мовами з відмінностями у звичних способах осмислення реальності. У сучасній науковій традиції ці ідеї часто описують через поняття лінгвістичної відносності, яке вказує на те, що мова впливає на категоризацію світу, на увагу до певних ознак і на інтерпретацію досвіду [45, с. 175]. При цьому сучасні джерела чітко розрізняють радикальний детерміністський варіант, за якого мова повністю визначає мислення, і поміркований релятивістський варіант, де мова спрямовує когнітивні звички, але не блокує альтернативні форми мислення [17, с. 10]. Поміркований варіант отримав найбільшу підтримку в сучасній науці, оскільки він підтверджується емпіричними даними про вплив мовних категорій на

увагу, пам’ять, просторову орієнтацію, часову перспективу та колірне розрізнення [15, с. 82]. У межах цієї логіки мовна картина світу постає як культурно й мовно закріплена система переваг у тому, що спільнота помічає, розрізняє, узагальнює і вважає релевантним для опису.

Важливо, що сучасна наука не зберігає спрощеного уявлення про те, що мова механічно виробляє замкнене бачення реальності. Навпаки, більшість актуальних досліджень описують мовну картину світу як гнучку когнітивно-культурну систему, що підтримується мовою, але постійно коригується практикою, соціальною взаємодією, історичними подіями та медіапростором. У працях з когнітивної лінгвістики наголошується, що мова конструює з нього концептуальні моделі через категорії, фрейми, метафори, сценарії та схеми перспективізації [7, с. 9]. Мовна картина світу містить і лексичний рівень, і рівень граматики, і рівень образності, і рівень текстових моделей, у яких повторюються соціально важливі способи пояснення подій. Підручникові та оглядові тексти прямо пов’язують когнітивну лінгвістику з ідеєю того, що мова відображає концептуальні структури, які формуються у взаємодії тіла, культури, пам’яті та соціального досвіду. Це дає підстави розглядати мовну картину світу як багаторівневу модель, де слово, граматична категорія і метафоричний образ входять у спільну систему інтерпретації досвіду [12, с. 18].

У лінгвістиці прийнято розрізняти принаймні кілька близьких, але не тотожних понять, а саме концептуальну картину світу, мовну картину світу та наукову картину світу. Концептуальна картина світу охоплює ширший рівень ментальних уявлень про реальність, який формується через досвід, сприйняття, практику, навчання і соціалізацію [3, с. 233]. Мовна картина світу є частиною цієї ширшої системи і відбиває ті концептуальні структури, які отримали мовне оформлення та закріпилися в словнику, граматиці, фразеології, типових образах і дискурсивних формулах. Наукова картина світу, своєю чергою, спирається на спеціалізовані поняття, теоретичні моделі і термінологічно точні описи, що часто

суттєво відрізняються від побутового мовного сприйняття. Це розрізнення є принциповим, оскільки мовна картина світу відбиває колективні уявлення про реальність у їхній повсякденній, історичній та ціннісній організації [2, с. 17]. В одній мові можуть співіснувати, наприклад, наукове уявлення про час і повсякденні метафори часу як ресурсу, потоку або тягаря, які належать до мовної картини світу і активно впливають на мислення та поведінку мовців.

Для опису мовної картини світу в сучасній лінгвістиці активно використовують поняття категоризації, концептуалізації, фрейму, прототипу, сценарію та культурного концепту [60, с. 62]. Категоризація стосується того, як мова групує явища в класи, виділяє межі між ними і надає їм назви. Концептуалізація пов’язана з тим, як мовці інтерпретують явище, який аспект досвіду виводять на передній план і яку перспективу вважають базовою [32, с. 36-37]. Фрейм у цьому контексті означає структурований комплекс знань про типову ситуацію, наприклад про дім, війну, школу, небезпеку, втрату або підтримку, де разом мисляться учасники, ролі, дії, очікувані наслідки і ціннісні оцінки. Сучасний огляд прямо пов’язує фреймовий підхід із дослідженням того, як мова на стику з когніцією організує значення в розгалужені мережі концептуальних відношень [4, с. 37]. Через це мовна картина світу може бути описана як система фреймів і культурних концептів, які повторюються в мовленні і через це стабілізують колективний спосіб бачення світу.

У межах етнолінгвістики поняття мовної картини світу набуло особливої методологічної ваги, оскільки ця дисципліна розглядає мову як інструмент доступу до культурно специфічних смислів, цінностей і моделей поведінки [28, с. 141]. У працях, присвячених етнолінгвістиці та культурним концептам, підкреслюється, що ключові для спільноти поняття на кшталт правда, любов, ненависть, війна, дім, свобода або честь не можуть бути описані лише через словникові дефініції, бо за ними стоїть культурно сформований горизонт уявлень [63]. Звідси походить важлива для дослідження мовної картини світу установка,

згідно з якою слово слід аналізувати разом із його асоціативним полем, фразеологічними зв'язками, типовими метафорами, жанровими вживаннями та ціннісним контекстом [20, с. 223-224]. Мовна картина світу постає як система інтерпретаційних моделей, що закріплені в колективній мові й відтворюються в комунікативній практиці. Саме етнолінгвістичний напрям особливо наполягає на зв'язку між словом і культурною пам'яттю, оскільки вважає мовні одиниці носіями історично накопичених способів оцінювати й переживати реальність. Для теми мовної картини світу підлітків в умовах війни це означає, що аналізувати потрібно образні комплекси, через які молодь осмислює страх, тривалість небезпеки, безпечний простір, втрату дому, адаптацію та власне дорослішання.

Для лінгвістичного дослідження принципово важливо, що мовна картина світу виявляється в мові через концепти та через повторювані моделі оцінювання, типові метафори, домінантні теми та звичні комунікативні сценарії. Її опис потребує поєднання семантичного, когнітивного, прагматичного та дискурсивного аналізу [65, с. 3-4]. На семантичному рівні дослідник вивчає значення слова і його системні зв'язки. На когнітивному рівні увага зміщується до концептів, фреймів і схем інтерпретації. На прагматичному рівні з'ясовується, у яких комунікативних ситуаціях і з якою оцінною силою мовці використовують певні одиниці. На дискурсивному рівні виявляються повторювані сюжети, позиції, риторичні шаблони й способи вербалізації колективного досвіду [26, с. 55].

Підсумовуючи, поняття мовної картини світу в лінгвістиці слід розуміти як складну когнітивно-культурну модель реальності, що закріплена в мові через систему назв, категорій, образів, фреймів, сценаріїв і ціннісних акцентів. Його теоретичне становлення спирається на ідеї Гумбольдта, антропологічну традицію Боаса, Сепіра і Ворфа, а сучасне переосмислення відбувається в когнітивній лінгвістиці, етнолінгвістиці та культурній лінгвістиці. Сучасні емпіричні дослідження підтверджують, що мова впливає на категоризацію досвіду, на увагу до певних ознак реальності і на колективні способи осмислення простору, часу,

кольору, дії та соціальних відносин [51, с. 126]. Водночас мовна картина світу не є застиглою структурою, оскільки вона змінюється під впливом історичних подій, соціальних криз, міжкультурних контактів і нових комунікативних практик.

1.2. Особливості формування мовної картини світу підлітків

Формування мовної картини світу підлітків відбувається в період інтенсивної перебудови когнітивних, соціальних і ціннісних механізмів, тому мовлення в цьому віці відображає рухомий спосіб осмислення реальності, у межах якого нові смисли швидко входять у словник, у типові оцінки, у метафори та в наративні моделі самопояснення [54, с. 590]. У сучасній психології підлітковий вік описують через розвиток цілісного відчуття себе, зростання саморефлексії, ускладнення соціального порівняння і водночас через нестійкість самоопису, коли молода людина випробовує різні способи самовизначення в колі однолітків, у родині, у школі та в цифровому просторі. Мовна картина світу підлітка виявляє підвищену чутливість до ситуацій вибору, конфлікту, приналежності, справедливості, визнання і майбутнього, бо ці зони досвіду стають осередками інтенсивного смислотворення. Сучасні огляди з психології ідентичності підкреслюють, що підліткова ідентичність розвивається водночас через стабілізацію і через коливання. Це означає, що мовлення підлітків містить одночасно ознаки зростаючої концептуальної складності і нестійкості оцінних рамок. У лінгвістичному плані це дає підстави розглядати підліткову мовну картину світу як віково зумовлену модель концептуалізації, де високою є частка емоційно насичених категорій, соціально маркованих номінацій і динамічних сценаріїв самопрезентації [43, с. 158].

Когнітивне підґрунтя підліткової мовної картини світу пов’язане з розвитком виконавчих функцій, абстрактного мислення, контролю уваги, гнучкості категоризації та здатності утримувати складні причинно-наслідкові зв’язки в межах одного висловлювання. Нейропсихологічні огляди показують, що в підлітковому віці триває дозрівання префронтальних систем, від яких залежить планування, пригнічення імпульсивних реакцій, соціальне прогнозування і узгодження емоційного досвіду з мовним оформленням [47, с. 311]. Це означає, що підліток поступово переходить від ситуативного й фрагментарного опису подій до

більшої здатності пояснювати мотиви, зіставляти позиції, будувати часову перспективу і включати власний досвід у ширші інтерпретаційні рамки [61, с. 121]. У мовленні старших підлітків зазвичай зростає частка абстрактної лексики, метамовних коментарів, аргументативних структур і висловлювань, де емоція вже осмислюється через причину, наслідок і внутрішню суперечність. У дослідженнях розвитку виконавчих функцій наголошується, що ці процеси мають тривалий характер і нерівномірний темп, тому мовна картина світу підлітків навіть в одному віковому зрізі може суттєво різнитися за ступенем узагальнення, логічної зв'язаності й концептуальної зрілості [23, с. 177].

Вагомим чинником формування мовної картини світу в підлітковому віці виступає розвиток ідентичності, оскільки саме в цей період молодь починає інтенсивно мовно оформлювати уявлення про те, ким вона є, до якої спільноти належить, чого прагне і які межі вважає прийнятними у стосунках із собою та іншими. У сучасних оглядах ідентичності підлітків підкреслюється, що відчуття особистісної тяглості, самоузгодженості та приналежності до соціальних груп виникає через постійне зіставлення внутрішнього досвіду з зовнішніми очікуваннями [9, с. 297]. Цей процес має безпосередній мовний вимір, бо саме через назви, самохарактеристики, оцінні слова, описи стосунків і автобіографічні розповіді підліток вибудовує зрозумілу для себе і для інших версію власного Я. Показово, що в дослідженнях наративної ідентичності підліткові історії про себе описуються як простір, де інтегруються минуле, теперішнє і проєкції майбутнього, а це прямо стосується мовної картини світу, оскільки вона містить у собі часову модель життя мовця [6, с. 88-89]. У зв'язку з цим мовна картина світу підлітка завжди має наративний вимір, де ціннісні акценти, рольові позиції й мовні формули самоопису взаємодіють із досвідом вибору, втрати, успіху, приниження або солідарності.

Мовна картина світу підлітків формується в просторі підвищеної залежності від групових взаємодій, тому суттєву роль у її розвитку відіграє коло однолітків.

Психологічні та соціологічні дослідження підліткових стосунків показують, що саме група ровесників задає нормативні межі поведінки, визначає престижні та маргінальні ролі, виробляє механізми визнання і створює локальні системи символічної оцінки [14, с. 8]. У мовному плані це означає, що підліток засвоює через однолітків нову лексику, жаргон та способи говорити про себе, демонструвати дистанцію, приховувати вразливість, кодувати лояльність, позначати чужість і відтворювати уявлення про прийнятне та неприйнятне [8, с. 17]. Огляди з антропології дитячої та підліткової взаємодії давно показали, що мовлення ровесників виконує функції соціальної дії, бо через нього розподіляються ролі, виробляються малі групові ідентичності та кристалізуються локальні ціннісні світи. Тому в підлітковому мовленні інтенсивно виникають групові найменування, нові оціночні шкали, інсайдерські скорочення і стилістичні маркери належності, які у дорослому мовленні можуть бути відсутні або мати іншу функцію [46, с. 126].

Особливості підліткової мовної картини світу виявляються і в тому, що вона формується через постійну взаємодію родинної та позародинної соціалізації. Родина задає початкові інтерпретаційні моделі, базові цінності, мовні норми, стилі емоційного опису та схеми оцінювання людей і подій [40, с. 70]. Проте в підлітковому віці відбувається зсув центру впливу, оскільки зовнішні соціальні мережі, друзі, шкільне середовище, медіа та цифрові спільноти починають сильніше впливати на світогляд і самоконцепцію. Дослідження сімейної соціалізації та підліткової ідентичності показують, що сімейне середовище змінює спосіб впливу, оскільки саме в родині закладаються емоційна безпека, навички саморефлексії та ресурси інтерпретації досвіду, через які пізніше проходять зовнішні смисли [16, с. 37]. Водночас саме через напруження між сімейними нормами й очікуваннями групи ровесників у мовленні підлітків часто виникають суперечливі самоописи, коливання в оцінках та змішані моделі лояльності.

У формуванні мовної картини світу підлітків важливу роль відіграє мовна соціалізація, тобто процес засвоєння соціально прийнятних способів говорити, слухати, оцінювати і взаємодіяти через мову в певній культурі [52, с. 317]. Класичні праці з language socialization показали, що мова входить у життя людини як спосіб засвоєння культурних ролей, норм участі в комунікації, моделей ввічливості, емоційного вираження та колективних форм інтерпретації світу. У підлітковому віці цей процес переходить у нову фазу, бо молода людина починає активно переоформлювати раніше засвоєні зразки, вибирати між альтернативними мовними позиціями та створювати власний стиль участі в комунікації [1, с. 156]. На цьому етапі особливо помітною стає роль мовленнєвого вибору, коли одна й та сама ситуація може бути названа офіційною, іронічною, травматичною, буденною або героїзованою залежно від того, яку групу норм підліток вважає релевантною. Для мовної картини світу це означає, що вона активно ним перепрацьовується через щоденну комунікативну практику. Підліткове мовлення доцільно розглядати як простір вторинної соціалізації, де вже засвоєна культурна картина світу вступає у діалог із новими ситуаціями, новими спільнотами й новими формами мовної участі [53].

Показовою рисою формування підліткової мовної картини світу є висока динаміка словникових оновлень, особливо в тих зонах, де мовлення виконує функцію розмежування своїх і чужих [5, с. 18]. Соціолінгвістичні дослідження молодіжного жаргону показують, що неформальна лексика в середовищі підлітків використовується для маркування солідарності, групової інтимності, соціальної дистанції, іронії, опору дорослим нормам і творення локального престижу. Жаргонні одиниці, скорочення, мемні вислови, мовні гібриди й запозичення з цифрового середовища мають у підлітковому мовленні не випадковий статус, бо вони виконують роль соціальних індексів, які миттєво сигналізують про приналежність до покоління, підгрупи чи комунікативної платформи.

Формування мовної картини світу підлітків тісно пов’язане з цифровою комунікацією, оскільки сучасні підлітки значну частину свого досвіду осмислюють у медійно насиченому просторі, де соціальні платформи стають середовищем для самопрезентації, афективної взаємодії, спостереження за іншими і швидкого поширення нових мовних форм [10, с. 12]. Огляди про соціальні мережі та підліткові стосунки показують, що цифрове середовище змінює інтенсивність і характер міжособистісних взаємодій, бо збільшує частоту контактів, пришвидшує порівняння, посилює публічність і створює нові умови для перформування ідентичності. У мовному плані це сприяє появі гібридних форм комунікації, де короткі письмові повідомлення мають властивості усного діалогу, де візуальні символи беруть участь у семантиці вислову, а афективні реакції кодуються через мемні формули, скорочення, скріншотну цитованість і повторювані шаблони. Мовна картина світу підлітка сьогодні формується не лише через традиційне читання, родинний діалог чи шкільне мовлення, а й через алгоритмічно організовані стрічки, коментарні культури, вірусні формати і платформні моделі говоріння про себе. Це впливає на структуру категорій, оскільки події дедалі частіше інтерпретуються через видимість, реакцію, вірусність, скандальність, підтримку або цифрову репутацію.

На рівні текстотворення підліткова мовна картина світу формується через розвиток наративних умінь, оскільки саме розповідь про себе, про подію, про конфлікт або про переломний момент дає змогу поєднати переживання з мовною формою і включити окремий досвід у ширшу систему смислів [50, с. 61]. Дослідження наративної мови показують, що в підлітковому віці зростає здатність будувати історії з чіткішою макроструктурою, з часовою послідовністю, причинністю, позначенням внутрішніх станів і соціальних намірів учасників [29, с. 98]. Це має безпосереднє значення для мовної картини світу, бо саме в наративах підліток вчиться описувати події як перелік епізодів та як досвід, що має сенс, ціну, наслідок і зв’язок із власним Я. Наратив у цьому сенсі виконує функцію

інтеграції, де через мовлення внутрішні конфлікти і зовнішні події включаються в більш цілісну модель світу. Огляди наративної ідентичності показують, що в підлітковому віці історії про себе дедалі частіше містять теми тяглості, змін, втрати, вибору і морального самопояснення.

Підліткова мовна картина світу відзначається також високою чутливістю до соціальних норм і до процесів включення або виключення з групи. У доповідях і в психологічних оглядах приналежність описується як одна з центральних потреб у другому десятилітті життя, оскільки саме через групову включеність підліток отримує визнання, структурує самооцінку і вчиться співвідносити себе з більш широкими колективами [35, с. 23]. Це прямо впливає на мовлення, бо слова, якими позначаються групи, кордони, лояльність, зрада, повага, приниження чи підтримка, стають високо навантаженими концептуальними вузлами. У підлітковому дискурсі саме ці слова часто організовують оцінні мапи світу, в яких соціальна реальність ділиться на безпечні й небезпечні простори, на своїх і чужих, на тих, кому довіряють, і тих, від кого очікують шкоди чи зневаги. Показово, що в умовах посиленої поляризації або суспільної кризи ці мовні кордони стають жорсткішими, а групова лексика набуває ще більшої значущості.

У випадку підлітків, які живуть в умовах війни, мовна картина світу формується під впливом тривалого стресу, постійного досвіду загрози, інформаційної насиченості та зміненого режиму дорослішання. Дані дослідження психічного здоров’я українських підлітків показують, що воєнний досвід супроводжується значним навантаженням на емоційну сферу, систему відчуття безпеки, часову перспективу і соціальну довіру [31, с. 204]. Для лінгвістичного аналізу це означає, що в мовленні молоді зміщуються смислові центри, і слова, пов’язані з безпекою, домом, тривогою, втратою, опором, допомогою, плануванням і турботою, стають ядром повсякденного осмислення реальності. Війна також пришвидшує дорослішання, бо підліток раніше, ніж у мирному

контексті, опановує дискурси відповідальності, ризику, евакуації, очікування новин, оцінки небезпеки й соціальної участі [44, с. 214].

Воєнний контекст впливає і на часову організацію підліткової мовної картини світу. У мирному середовищі підліткове мислення про майбутнє часто пов’язане з навчанням, професійним вибором, дружбою, стосунками, автономією та самореалізацією [19, с. 82]. Під час війни до цієї часової моделі входять інші змінні, зокрема очікування тривоги, переміщення, розриви планів, необхідність негайної адаптації і підвищена цінність короткотермінової стабільності. Дослідження підліткової психіки в умовах війни показують, що тривалий стрес може зменшувати відчуття передбачуваності майбутнього, а це відбивається у мовленні через зростання частки умовних, припущувальних, тривожних або обірваних проєкцій майбутнього. Водночас у наративах молоді можуть посилюватися формули збереження надії, практичної стійкості та відкладеного планування, де майбутнє описується короткими, але інтенсивно ціннісними категоріями [41, с. 139]. Усе це означає, що часовий вимір мовної картини світу підлітка в кризі стає нестійким і напруженим, а саме мовлення виявляє зміну балансу між стратегічною довготривалою перспективою і потребою втримати контроль над найближчим відрізком життя.

1.3. Вплив соціальних та психологічних чинників на мовну поведінку молоді

Мовна поведінка молоді формується під впливом кількох взаємопов'язаних груп чинників, серед яких провідними є соціальне середовище, етап психічного розвитку, досвід взаємодії з ровесниками, родинна комунікація, цифрові практики та емоційний стан мовця. У сучасній лінгвістиці й психології мовлення мовну поведінку розуміють як сукупність способів мовного реагування, вибору реєстру, добору оцінної лексики, участі в діалозі та побудови висловлювання відповідно до ситуації, статусу співрозмовника і внутрішнього стану людини [24, с. 163-164]. Для молоді ця система виявляється особливо рухомою, бо саме в підлітковому та ранньому юнацькому віці відбувається інтенсивне переоформлення соціальної ролі, розвиток самоусвідомлення та пошук власного стилю мовної присутності в різних комунікативних просторах. Дослідження з вікової психології показують, що в цей період зростає чутливість до оцінки з боку інших, посилюється значення групового схвалення і водночас ускладнюється внутрішня структура саморефлексії, а це прямо впливає на мовлення [30, с. 35].

Одним із головних соціальних чинників мовної поведінки молоді виступає група ровесників, оскільки саме в ній виробляються локальні норми прийнятного стилю, оцінки, дистанції та емоційної відкритості [34, с. 457]. У соціально-психологічних оглядах про peer influence підкреслюється, що в підлітковому віці вплив однолітків посилюється через зростання потреби у визнанні, належності й порівнянні себе з іншими, а отже мовлення стає одним із головних інструментів включення в групу. Пенелопа Екерт у класичному описі adolescent peer groups показала, що мовні ресурси використовуються молоддю для підтримання відмінності між групами, маркування стилю життя, соціального престижу та символічного дистанціювання [56, с. 158]. Вибір слів, вимова, інтонація, жаргонні одиниці, способи реагування на жарт або на образу виконують у молодіжному середовищі функцію соціального індексу. У межах однієї школи або одного підліткового кола мовна поведінка може істотно різнитися залежно від того, чи

орієнтується молода людина на академічний, спортивний, цифровий, протестний або маргіналізований стиль групової самоорганізації.

Груповий вплив проявляється в засвоєнні молодіжного словника та у способах мовного оцінювання себе та інших. У підлітковому й ранньоюнацькому середовищі особливо активно функціонують слова та вирази, що позначають приналежність, лояльність, сором, авторитет, нудьгу, престиж, слабкість і соціальну дистанцію [21, с. 83]. Психологічні дослідження ідентичності підлітків показують, що самооцінка, стабільність Я-концепції та рівень самоповаги тісно пов’язані з якістю стосунків із ровесниками, а це означає, що молоді люди мовно конструюють себе через схвалення або відторгнення групи. У реальній комунікації це виявляється через інтенсивне використання мовних маркерів внутрішньогрупової близькості, зменшено-іронічних назв, напівжартівливих образ, спільних кодових формул і стилістично навмисної недбалості, яка сигналізує про рівність і включеність [66, с. 71].

Родина як соціальний інститут задає інший тип впливу на мовну поведінку молоді, оскільки саме в сімейній комунікації закладаються базові моделі емоційного опису, способи мовного реагування на конфлікт, правила ввічливості, дозволені рівні прямоти та звичні схеми оцінювання людей і подій [37]. У наукових оглядах про parents and peers in child and adolescent development наголошується, що батьки та ровесники виконують різні функції соціалізації, причому сім’я частіше формує глибинні комунікативні шаблони, а група ровесників коригує їх у бік ситуативної адаптації [42]. Це означає, що навіть у мовленні, орієнтованому на молодіжний стиль, часто зберігаються родинно засвоєні моделі аргументації, оцінки, емоційного самовираження й межі дозволеної грубості. Якщо в сім’ї переважає відкритий стиль обговорення переживань, у молодої людини частіше розвивається лексика внутрішніх станів, причинності та пояснення, тоді як у комунікації з високим рівнем табуювання

емоцій молодь схильна компенсувати це іронією, мовною жорсткістю або ухиленням від прямого називання почуттів [38, с. 157].

Психологічний чинник мовної поведінки молоді безпосередньо пов’язаний із розвитком ідентичності, бо саме в молодому віці мовлення стає основним інструментом самоназивання, символічного відокремлення та наративного оформлення власного досвіду. Систематичний огляд зв’язків між підлітковою ідентичністю та взаєминами з ровесниками показує, що вищий рівень сформованості ідентичності корелює з кращими соціальними контактами та емоційним благополуччям, а нестійкість ідентичності пов’язана з внутрішньою напругою та коливаннями в самоописі [36]. На мовному рівні це означає, що молода людина частіше звертається до формул, через які вона окреслює себе, своє коло, свої цінності, власну позицію щодо подій і межу між особистим та груповим Я. Звідси походить висока частота самоозначень, порівнянь, емоційних узагальнень і рефлексивних коментарів у молодіжному мовленні, особливо в публічних або напівпублічних цифрових просторах. Якщо ідентичність переживається як нестабільна, мовлення часто стає більш контрастним, категоричним або гіперболізованим, бо саме через мовну експресію молодь намагається тимчасово стабілізувати себе у взаємодії з іншими.

Суттєвий вплив на мовну поведінку молоді мають виконавчі функції та загальний рівень когнітивної регуляції, оскільки саме вони визначають здатність контролювати імпульсивні реакції, планувати висловлювання, враховувати перспективу співрозмовника і перемикатися між різними комунікативними ролями. Дослідження розвитку executive functions у підлітковому віці показують, що дозрівання цих механізмів триває нерівномірно, а отже молодіжне мовлення часто поєднує в собі високий потенціал до абстракції з епізодами імпульсивної, різкої або надмірно афективної реакції [33, с. 621]. У поведінковому сенсі це проявляється в контрасті між ситуаціями, де молода людина здатна до глибокої рефлексії та складного аргументування, і моментами, коли мовлення різко

спрощується до реактивної, оцінної або конфліктної формули. Когнітивна нерівномірність допомагає пояснити, чому в молодіжному середовищі часто співіснують складні моральні судження, розвинені наративні структури і водночас імпульсивний сленг, категоричні узагальнення та агресивна стилістика. Для лінгвістичного аналізу це означає, що мовна поведінка молоді має вивчатися як система, чутлива до навантаження, ситуації і рівня внутрішньої регуляції.

Емоційний стан істотно змінює мовну поведінку молоді, оскільки в підлітковому та ранньому юнацькому віці емоційна реактивність є вищою, а мовлення часто виступає першим інструментом зовнішнього оформлення сильних переживань. У наукових дослідженнях мови та емоції наголошується, що афективні стани впливають на вибір лексики, синтаксичну складність, інтенсивність оцінки, частоту повторів, темп і спосіб побудови наративу [27, с. 336]. У молодіжному мовленні це може проявлятися через гіперболізацію, стилістичні стрибки, раптове спрощення фрази, зростання частки інтенсиваторів і розмитість межі між оцінкою події та оцінкою себе. Під час високого емоційного напруження молода людина частіше переходить до коротких, сильних, категоричних формул, які швидко передають стан, але меншою мірою організовують рефлексію. Коли ж є достатній простір для безпечного осмислення пережитого, мовлення стає розгорнутішим, в ньому зростає частка причинно-наслідкових зв’язків, назв почуттів і рефлексивних пояснень.

Важливим соціальним чинником є цифрове середовище, оскільки значна частина мовної поведінки молоді сьогодні формується в соціальних мережах, месенджерах, коментарних культурах та платформах короткого відео. Сучасні огляди про використання соціальних медіа підлітками показують, що цифрові платформи впливають на самоопис, ідентичність, емоційне самовираження, способи взаємодії з ровесниками та інтенсивність соціального порівняння [49, с. 46]. Це відбивається в мові через скорочення, змішування письмового й усного регістрів, зростання ролі мемних формул, цитатності, багатозначних коротких

висловів і гібридних візуально-вербальних конструкцій. У цифровому середовищі молодь навчається говорити коротко, афективно, реактивно і з урахуванням уявної аудиторії, яка постійно оцінює висловлювання через лайки, реакції, репости і коментарі [58, с. 62]. Дослідження трансформації підліткових peer relations у соціальних мережах показують, що онлайн-комунікація посилює видимість соціального статусу, частоту мікрооцінювання та швидкість мовних оновлень

Цифрове середовище впливає і на прагматичну сторону мовної поведінки, бо змінює правила участі в комунікації, межі приватного і публічного та способи кодування емоційної близькості. У традиційному усному спілкуванні молода людина значною мірою спирається на інтонацію, жест, темп і зворотний зв'язок співрозмовника. У цифровій взаємодії частина цих опор замінюється скороченнями, реактивними знаками, повторюваними шаблонами, мемами та стилістично навмисним недомовленням, де співрозмовник має сам реконструювати повний смисл [55, с. 152]. Це змінює мовну поведінку через зростання ролі контекстуальної спільної пам'яті, внутрішньогрупових кодів і стислого емоційного сигналу. У дослідженнях про підліткову цифрову комунікацію наголошується, що соціальні платформи можуть одночасно підтримувати зв'язок, ідентичність і відчуття приналежності, але також підсилювати тиск на самопрезентацію, вразливість до публічної оцінки та тривогу [62, с. 29].

Одним із найвиразніших проявів впливу соціальних чинників на мовну поведінку молоді є використання сленгу, мовних скорочень і внутрішньогрупових номінацій. Соціолінгвістичні дослідження молодіжного мовлення показують, що сленг виконує функції маркування приналежності, символічного дистанціювання від дорослого дискурсу, економії мовних засобів і створення локальної ієрархії престижу [57, с. 681]. У молодіжній комунікації подібні одиниці часто працюють як соціальні паролі, через які легко розпізнаються близькість, спільний досвід, належність до цифрової субкультури або ставлення до офіційних норм. Водночас

сленг не є просто мовною модою, бо його використання часто корелює з потребою знизити емоційне напруження, перевести складний досвід у жартовий регістр або зробити мовлення менш вразливим через іронізацію. У лінгвістичному аналізі молоді це означає, що жаргонізми, акроніми, англомовні вкраплення та нові оцінні формули слід трактувати як індикатори соціальної позиції й психологічної настройки мовця [67, с. 8].

Психологічна вразливість, пов’язана зі стресом, травмою або тривалим виснаженням, також змінює мовну поведінку молоді на кількох рівнях [48, с. 35]. Дослідження посттравматичних реакцій у дітей та підлітків показують, що травматичний досвід може впливати на наративну організацію мовлення, на доступ до емоційної лексики, на послідовність пригадування подій і на здатність інтегрувати окремі епізоди в цілісну історію [18, с. 212]. У кризових умовах молодь частіше використовує короткі, уривчасті, надмірно конкретні або навпаки сильно узагальнені формули, через які складний досвід стає хоча б частково придатним до мовного контролю. Деякі дослідження trauma narratives показують, що спосіб мовного опису травматичного досвіду пов’язаний із психологічною адаптацією, а отже мовлення в кризі є способом регуляції внутрішнього стану.

РОЗДІЛ 2. КОМУНІКАТИВНІ ПРАКТИКИ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

2.1. Трансформація лексики та образності в підлітковому мовленні під час війни

Практичний аналіз підліткового мовлення в умовах війни здійснено на матеріалі корпусу зі 133 мовних одиниць, сформованого шляхом цілеспрямованого відбору з відкритих комунікативних практик українських підлітків у соціальних мережах Instagram, Threads і TikTok упродовж періоду з березня 2022 року до лютого 2026 року. До корпусу включено публічні дописи, коментарі, короткі повідомлення, сторіс і фрагменти цифрової комунікації, опубліковані переважно підлітками віком приблизно від 13 до 18 років у контексті обговорення повсякденного воєнного досвіду, повітряних тривог, евакуації, дистанційного навчання, втрати безпечного простору, перебоїв зі світлом, адаптації до небезпеки та емоційного стану. Матеріал збирався методом суцільного й вибіркового моніторингу відкритого україномовного сегмента соціальних мереж у різні етапи повномасштабної війни, зокрема під час масованих обстрілів енергетичної інфраструктури у 2022–2023 роках, періодів активізації повітряних атак у 2024 році та хвиль інтенсивного цифрового обговорення безпекових подій у 2025–2026 роках. До аналізу включено автентичні висловлювання, відібрані за критеріями вікової релевантності мовців, тематичної належності до воєнного досвіду та наявності виразних лексико-семантичних і прагматичних маркерів.

Практичний аналіз підліткового мовлення в умовах війни показує, що зміни охоплюють передусім повсякденний словник, емоційно-оцінну лексику, образні моделі називання небезпеки та нові формули групової взаємодії. Якщо в довоєнному молодіжному мовленні домінували слова, пов’язані з навчанням, розвагами, цифровою комунікацією та самоописом, то після 2022 року в центр висловлювання переходять одиниці, що описують безпеку, втрату контролю, маршрути порятунку, очікування новин і повсякденне пристосування до ризику. У молодіжних комунікативних практиках регулярно з’являються слова й короткі

сигнали на зразок «тривога», «відбій», «укриття», «приліт», «шахед», «генератор», «донат», «блекаут», «світла нема», «є зв'язок», «сидимо в коридорі». Дослідження мовних практик молодих українців у воєнний час і праці про воєнні неологізми підтверджують, що війна різко збільшила частотність безпекової лексики та змінила її статус від новинної до побутової [24, с. 165].

Однією з найпомітніших змін є входження військових і напіввійськових слів у неформальне молодіжне спілкування. У практиці підліткового мовлення слова «блокпост», «евакуація», «комендантська», «дрон», «ППО», «обстріл» і «шахед» часто вживаються без будь-якого додаткового пояснення, оскільки їхнє значення стало колективно зрозумілим. У листуванні та усних діалогах вони виконують функцію швидких орієнтирів, наприклад «після тривоги напишу», «знову летять шахеди», «сьогодні був приліт», «ми ночували в укритті», «через комендантську не встигнемо». Особливість цієї лексики полягає в тому, що вона переміщується з інституційного простору в інтимний і побутовий, де використовується для домовленостей, скарг, самоопису стану і координації групових дій. Підлітки вже говорять про конкретний ритм життя, який мовно організується через короткі сигнали на зразок «тихо», «гучно», «знову тривога», «відбій був?». У результаті формується нова повсякденна лексична норма, де слово означає тип ситуації, готовий сценарій поведінки і рівень загрози [24, с. 166].

Друга зміна пов'язана з різким зростанням семантичної ваги звичних побутових слів (діаграма 2.1.). Під час війни слова «дім», «ніч», «школа», «дорога», «підвал», «коридор», «світло», «зв'язок», «зарядка», «рюкзак» перестають бути нейтральними побутовими позначеннями і починають нести досвід небезпеки, перерваної рутини або тимчасової стабільності. У молодіжному мовленні це видно в конструкціях «ніч була важка», «сиділи в коридорі», «у школі знову онлайн», «головне зарядити телефон», «вдома безпечніше», «тривога застала в дорозі». Слово «коридор» у мирному мовленні позначало частину житла або шкільного простору, а в умовах війни воно починає означати відносно захищене

місце під час обстрілу. Слово «світло» переходить від нейтрального побутового значення до маркера нормальності й керованості життя, що видно у формулах «є світло», «нема світла», «поки є світло, треба все встигнути». Саме через переозначення звичних слів війна входить у повсякденну мовну свідомість підлітків найглибше, бо змінює самі базові категорії дому, часу і побуту.

Діаграма 2.1. Розподіл тематичних груп лексики в підлітковому мовленні під час війни

Окремий пласт становить трансформація часової лексики та формул планування. У мовленні підлітків довоєнного періоду день зазвичай описувався через уроки, гуртки, зустрічі, домашні завдання, вихідні та канікули. У воєнному контексті часові межі починають описуватися через інші опорні пункти, зокрема «до тривоги», «після відбою», «поки є світло», «якщо не буде обстрілу», «якщо не вимкнуть інтернет», «до комендантської». Формули на зразок «після тривоги вийду», «зроблю, якщо буде світло», «домовимось, коли відбій», «не знаю, що буде вночі» вказують на зміну моделі майбутнього, яке тепер мислиться умовно й ситуативно. У підлітковій комунікації це створює новий ритм коротких тактичних рішень замість довших і стабільніших планів. Підліткове мовлення фіксує цю зміну через постійну присутність умовних формул і коротких запобіжних уточнень, які раніше не були потрібні в побутовому спілкуванні.

Ще виразнішою є зміна образності, через яку підлітки мовно опрацьовують небезпеку. У воєнних неологізмах української мови зафіксовано низку образних перейменувань, де загрозливий об’єкт позначається зниженим, побутовим або іронічним словом. До таких одиниць належать «пташка» для безпілотника, «приліт» для удару, «світляк» або «люстра» для освітлювального боєприпасу, «бавовна» для вибуху на території ворога. У молодіжному мовленні подібні назви особливо продуктивні, бо вони дають змогу говорити про небезпеку в менш прямій і менш паралізуючій формі. Коли підліток пише «знову літала пташка» або «десь був приліт», він уже передає інформацію та частково регулює власне емоційне напруження через зсув до умовнішого образу. Образність під час війни часто виконує захисну функцію, бо дозволяє не називати жах максимально прямолінійно, а вбудовувати його в мовну форму, яка залишається придатною для щоденного вжитку.

Поряд із метафоричним пом’якшенням у підлітковому мовленні активно працює іронічне зниження страху (табл. 2.1.). Це видно у фразах на зразок «нічний двіж шахедів», «знову цей саундтрек сирени», «сьогодні в нас квест зі світлом», «черговий раунд безсоння». У цих прикладах небезпека переосмислюється через молодіжні слова «двіж», «саундтрек», «квест», «раунд», які належать до лексики гри, музики або цифрової культури. Зміщення реєстрів свідчить про прагнення зробити загрозу символічно менш монолітною і повернути бодай частину контролю через жарт. Дослідження молоді в умовах війни показують, що гумор і мемна культура виконують важливу роль у підтриманні стійкості, а це безпосередньо впливає на мовлення. Відповідно, підліткова образність дедалі частіше поєднує страшне й побутове, небезпеку й іронію, бо саме така формула дозволяє одночасно визнавати загрозу і не підкоряти їй повністю мовну свідомість.

Табл. 2.1. Основні типи лексичних трансформацій у підлітковому мовленні під час війни

Тематична група	**Приклади мовлення**

Лексика небезпеки	«знову тривога», «був приліт», «летять шахеди», «сидимо в укритті»
Побутова лексика війни	«поки є світло», «заряджаю телефон», «ночували в коридорі», «інтернет ліг»
Емоційна лексика	«мене накриває», «дуже тривожно», «я вже виснажився», «тримаюсь»
Лексика підтримки	«тримайся», «ми поруч», «скинемось на донат», «закриваємо збір»
Іронічні образи	«знову літає пташка», «нічний двіж шахедів», «саундтрек сирени»
Лексика ворога	«русня», «рашисти», «орки»

Наступний рівень трансформації пов’язаний із лексикою емоційного стану. У воєнному мовленні молоді значно зростає частка коротких формул самодіагностики, через які підліток позначає власний стан без розгорнутої психологічної рефлексії. До них належать слова й конструкції «страшно», «накриває», «тривожно», «втомився», «виснажило», «не вивожу», «тримаюсь», «норм», «живі», «всі цілі». Подібні одиниці виконують функцію емоційного маркера і водночас є формою швидкого соціального сигналу для близьких. Це формує певну емоційну економію мовлення, де коротка формула «живі», «норм», «тримайся», «ми ок» має вищу вагу, ніж розгорнутий опис. Унаслідок цього мовна поведінка молоді стає більш афективно згущеною, а емоційна лексика переходить у ядро комунікативного обміну.

Особливо показовою є трансформація слова «дім» і близьких до нього образів. У підлітковому мовленні під час війни «дім» дедалі частіше позначає зону безпеки, втрати, пам’яті або неможливого повернення. Це виявляється у висловах «вдома вже не так», «хочу додому, але не знаю куди», «дім тепер там, де спокійно», «наш дім зруйнували», «вдома тривожніше, ніж деінде». У подібних фразах слово «дім» втрачає свою стабільну просторову семантику й переходить у

зону психологічного й аксіологічного значення. Дослідження воєнних наративів українців показують, що дім під час війни постає як одна з найбільш переосмислених категорій, і в молодіжному мовленні це особливо відчутно через змішування просторової, емоційної та моральної координат.

У підлітковому мовленні відчутно перебудовується і лексика навчання. Слова «урок», «перерва», «школа», «онлайн», «дзвінок», «домашка» в умовах війни втрачають довоєнну буденність і починають співіснувати з формулами «навчаємось між тривогами», «урок перервала сирена», «пішли в укриття замість фізики», «знову все онлайн», «не було світла, тому не зайшов». У практичному аналізі це дає підстави говорити про змішаний навчально-воєнний регістр молодіжного мовлення, де школа вже не функціонує окремо від досвіду виживання. Особливо показово, що навіть короткі підліткові скарги або повідомлення про навчання часто включають слова «сирена», «зв'язок», «світло», «укриття», тобто навчальна лексика вбудовується в новий життєвий сценарій. Таким чином, війна перебудовує емоційні і політичні зони словника, та мову повсякденного дорослішання.

Важливий пласт змін стосується мовного позначення ворога. У молодіжному мовленні активно закріплюються емоційно марковані назви «русня», «рашисти», «орки», а також графічні та стилістичні способи зниження статусу ворога, зокрема написання «росія» і «росіяни» з малої літери. Подібні форми мають ідеологічне та психологічне значення, бо вони дозволяють символічно зменшити об'єкт страху та перевести гнів у стабільні мовні формули. Мовна деконструкція назви ворога є частиною ширшої практики культурного спротиву. У підлітковій комунікації це набуває особливої ваги, бо молодь часто використовує саме короткі й виразні форми моральної класифікації. Унаслідок цього лексика ворожості в молодіжному мовленні стає частиною повсякденного етичного світобачення.

Ще одна зміна проявляється в зростанні ролі лексики підтримки та взаємодопомоги. Підліткове мовлення під час війни дедалі частіше включає слова

«підтримка», «тримайся», «ми поруч», «скинемось», «донат», «збір», «допоможемо», «скинь банку», «закину на ЗСУ». Ці одиниці працюють як короткі сигнали солідарності й одночасно як інструмент реальної координації дій. У довоєнному молодіжному середовищі лексика кооперації часто стосувалася побутових дрібниць або навчальних справ, тоді як під час війни вона зміщується в бік етичної й громадянської дії. Це видно навіть у звичних цифрових формулах, де фрази «скинь реквізити», «закриваємо збір», «донатнув зранку» стають частиною щоденного обміну так само, як раніше були слова про музику, ігри чи серіали. У мовній картині світу підлітків це означає зміцнення концепту колективної причетності, де дія і слово дедалі частіше збігаються в одному акті комунікації.

Молодь активно поєднує українські воєнні позначення з англомовними цифровими словами або мережевими реакціями, через що виникають змішані вислови на зразок «донат челендж», «стрес левел максимум», «сьогодні просто no energy», «сирена again», «panic mode», «safe place». Дослідження мовних практик молодих українців під час війни фіксує зростання ролі англійської в повсякденній і цифровій комунікації молоді, а це створює ґрунт для гібридизації навіть у темах, пов’язаних із війною. У підлітковому мовленні подібні вкраплення виконують кілька функцій одночасно, зокрема маркують належність до цифрового покоління, знижують пафос вислову та роблять досвід комунікативно сумісним із платформною культурою.

2.2. Мовні маркери переживань, страхів та адаптації

Мовний маркер переживання слід розуміти як стійку одиницю або модель, через яку мовець позначає внутрішній стан, інтенсивність напруження, характер загрози, рівень контролю та спосіб пристосування до повторюваної небезпеки. Йдеться про лексеми, предикативні формули, синтаксичні конструкції, прагматичні сигнали, часові та просторові вказівки, що систематично з'являються у висловлюваннях підлітків у ситуаціях тривоги, очікування ударів, нічних сирен, відключень, зміни навчального режиму та постійного інформаційного тиску. Дані UNICEF, Save the Children, ВООЗ та нові українські дослідження психічного стану молоді показують, що війна посилила в дітей і підлітків тривожність, порушення сну, труднощі концентрації, симптоми дистресу, пришвидшене дорослішання та схильність до короткого горизонтального планування, а мовлення в цьому контексті стало одним із найчутливіших способів фіксації щоденного психоемоційного навантаження [59]. Лінгвістичний аналіз дозволяє побачити, яким чином страх входить у буденну мову, через які граматичні й семантичні ресурси підліток описує стан, та які мовні дії він виконує, щоб зберегти керованість повсякденного життя. Мовні маркери переживань, страхів та адаптації варто розглядати як систему мікросвідчень про зміну мовної картини світу, де подія небезпеки переходить із зовнішнього історичного плану у внутрішню структуру щоденного висловлювання.

Початковий рівень цієї системи охоплює прямі предикативні формули стану, у яких переживання називається стисло, тілесно і без тривалої рефлексивної рамки. У підлітковому мовленні воєнного періоду активно функціонують вислови на кшталт «мене трусить після сирени», «всередині стискає ще до відбою», «серце біжить швидше за думку», «після ночі я ніби зібрана наполовину», «від кожного гулу тіло вже готове тікати», «у мене весь день напруга сидить у плечах». У цих конструкціях маркером є вся предикативна модель, де стан подається через фізичний ефект, локалізацію в тілі та зв'язок із конкретним стимулом. Дієслова

«трусить», «стискає», «біжить», «сидить» переносять переживання у площину тілесної дії, а це свідчить про високу соматизацію емоційного досвіду, коли внутрішня реакція усвідомлюється через м’язове напруження, серцебиття, тремтіння, скутість або втрату цілісності. Граматично тут часто переважають безособові або напівбезособові моделі, де мовець займає позицію носія стану.

Другу групу становлять дієслівні маркери хвилеподібного афекту, де переживання передається через образ руху, удару, розгойдування або втрати цілісності. У реальних молодіжних формулюваннях з’являються вислови «мене накриває під вечір», «після гучної ночі штормить пів дня», «новини знову відкотили назад», «після вибуху думки розсипаються на дрібні шматки», «мене зносить у тривогу від одного схожого звуку», «після тривоги мозок пливе ще кілька годин». Ключова риса цих одиниць полягає в тому, що вони не стільки називають емоцію, скільки моделюють її динаміку. Дієслова «накриває», «штормить», «відкотили», «розсипаються», «зносить», «пливе» утворюють метафоричний клас, де внутрішній стан осмислюється через сили руху й нестійкої рівноваги, а отже страх інтерпретується як щось, що накочується, повертає назад, розмиває межі уваги й руйнує ментальну зібраність. Лінгвістично це свідчить про процесуальну концептуалізацію емоції, де важливим стає не стільки її тип, скільки траєкторія розвитку, інтенсивність хвилі та її повторюваність. Для мовлення підлітків ця модель природна ще й тому, що підлітковий емоційний словник часто тяжіє до образного дієслівного опису, тоді як тонке розрізнення між тривогою, дистресом, гіперзбудженням, виснаженням і панічною реакцією формується поступово.

Окрему семантичну підсистему формують часові маркери очікування небезпеки, через які страх описується вже як тривалий режим внутрішньої готовності. Підлітки використовують конструкції «лягаю і слухаю повітря», «засинаю уривками і чекаю наступного звуку», «після відбою ще довго перевіряю тишу», «ранок починається з оцінки ночі», «кожен гул запускає маршрут у голові»,

«я вже не вірю тиші з першої хвилини». Ці вислови демонструють зміну часової організації досвіду, оскільки теперішнє переживається крізь майбутнє, яке може будь-якої миті принести повторення загрози. Дієслова «слухаю», «чекаю», «перевіряю», «оцінюю», «запускає» показують, що мовлення фіксує мікропроцеси настороженості. Структура фрази часто поєднує короткий факт дії з другорядним компонентом повторюваності, тривалості або затриманого розслаблення, через що страх оформлюється як розтягнутий у часі стан. UNICEF і Save the Children повідомляли, що значна частина українських дітей і підлітків має порушення сну, нав'язливі думки, труднощі заспокоєння після сигналів небезпеки й загальне відчуття постійної напруги, а це прямо пояснює поширення мовних моделей, де тиша вже перетворюється на об'єкт перевірки [59].

З часовими маркерами тісно пов'язаний пласт формул, що виникають навколо порушеного сну, денного виснаження та зниження психічної зібраності. У підлітковому мовленні фіксуються вислови «сон рваний і мозок досі не склеївся», «після ночі я ніби залишилась без внутрішнього каркаса», «мене вирубає вдень від нічного слухання», «прокидаюсь раніше за сигнал», «ранок іде в густому тумані», «тіло вже в парі а голова ще в коридорі». Ці формули мають складну структуру, бо поєднують часову відмітку, опис функціонального збою та образну самодіагностику. Лексеми «рваний», «не склеївся», «без каркаса», «туман», «ще в коридорі» вказують на втрату внутрішньої цілісності й відкладене повернення до нормального темпу мислення. Тут переживання описується в фазі залишкового впливу, коли подія ніби завершилася, але її наслідок продовжує формувати день. Для лінгвістики це важливо, бо страх у підлітковому дискурсі виявляється в експресивних формулах різкого афекту та у мові виснаженого функціонування, де звичайні побутові слова набувають нової ролі індикаторів психічного ресурсу. Побутова конкретизація повністю відповідає даним міжнародних організацій, які фіксують у дітей і підлітків в Україні кошмари, поверхневий сон, крики уві сні, денну втому, втрату концентрації та загальний стан дистресу.

Наступна велика група охоплює когнітивні маркери перевантаження, через які переживання отримує опис у термінах уваги, пам’яті, навчальної включеності та ментальної продуктивності. Молодіжне мовлення пропонує формули «читаю сторінку і сенс не затримується», «після тривоги текст розсипається на рядки», «сідаю до уроків і зависаю на першому абзаці», «думка обривається ще до кінця фрази», «я присутня на уроці тілом а не включенням», «матеріал проходить крізь голову без зачеплення». У цих конструкціях ключовими є слова і вирази, що позначають розрив між зусиллям і результатом, між формальною участю та реальною когнітивною доступністю дії. Семантика «не затримується», «розсипається», «зависаю», «обривається», «без зачеплення» моделює зниження внутрішньої зв’язності, коли інформація не формує стійкого ментального сліду. Для підлітка, чия повсякденність тісно пов’язана з навчальними вимогами, цей тип мовних маркерів стає особливо частотним, бо саме навчання найвиразніше показує вплив тривалого стресу на психічне функціонування.

Важливий сегмент аналізу становлять просторові маркери безпеки, де страх входить у мову через оцінку розташування, маршруту, доступу до виходу та швидкості переміщення. У мовленні підлітків поширені вислови «мені спокійніше ближче до коридору», «я завжди дивлюсь де вихід ще до початку заняття», «сідаю там звідки можна встати без затримки», «простір оцінюю по швидкості руху вниз», «мені треба бачити траєкторію в голові», «я міряю кімнату не красою а маршрутом». Ці формули свідчать про радикальну перебудову просторової семантики. Приміщення, школа, дім, транспорт або кав’ярня описуються вже через доступність виходу, захищеність та потенційну керованість ситуації. Лексеми «ближче», «вихід», «встати», «вниз», «траєкторія», «маршрут» формують мікрофрейм евакуації, в межах якого простір перестає бути фоном і стає предметом безперервної внутрішньої оцінки. Для лінгвістичного дослідження це показує, що адаптація в умовах війни має просторово-мовний вимір, оскільки

підліток навчається говорити про неї крізь категорії доступу, близькості, безперешкодності та часу реакції.

На рівні повсякденного мовлення страх поступово трансформується в адаптаційні алгоритми, а ця зміна фіксується через побутово-організаційні маркери підготовленості. У мовних практиках з'являються формули «я заряджаю все одразу коли є світло», «речі на ніч лежать в одному місці», «перед сном перевіряю телефон воду і кофту», «домашнє роблю раніше поки тихо», «ліхтарик стоїть там де рука знаходить його автоматично», «день починаю з технічної готовності а не з планів». У цих висловах центр ваги переноситься з емоції на дію, а мовлення набуває рис короткого інструктивного протоколу. Дієслова «заряджаю», «лежать», «перевіряю», «роблю раніше», «стоїть», «починаю» вказують на повторюваність, алгоритмічність і вироблений порядок, що знижує рівень хаосу. Тут видно перехід від реактивного переживання до практики самоструктурування, коли підліток описує свій день через перелік дій, які підтримують контроль над ресурсами, часом і простором. У документах UNICEF і в гуманітарних звітах про становище дітей в Україні постійно йдеться про роль сімейних стратегій підготовленості до сирен, відключень і повторюваних атак, а в молодіжному мовленні цей досвід осідає у формі стиснених побутових формул, де адаптація описується через порядок [64].

Інший зріз адаптації відбивається в модальності умовного планування, де дія мислиться через запасний варіант, а звичайне майбутнє розпадається на короткі керовані відтинки. Підлітки формулюють це так «якщо до вечора тихо то дороблю», «поки спокійно краще швидко вийти», «якщо знову вимкнуть світло все переношу ближче», «день тримаю коротким бо середовище змінюється швидше за графік», «спершу дивлюсь на фон а потім вирішую чи починати», «великий план збираю з дрібних безпечних вікон». У цих конструкціях особливо значущими є сполучники умови, модальні прислівники, дієслова оцінювання ризику та слова, що позначають коротку часову доступність дії. Граматика тут прямо відбиває

психічний режим життя в умовах нестабільності, де будь-яке рішення потребує попередньої перевірки зовнішніх умов. Унаслідок цього майбутнє перестає бути лінійною траєкторією і набуває синтаксичної форми умовно-коригованого сценарію.

Поряд із цим формується пласт маркерів зменшеного горизонту майбутнього, де підліток прямо говорить про перебудову своїх часових очікувань. У мовленні фіксуються вислови «я вже планую лише найближчі дні», «далекі графіки втомлюють сильніше за короткі задачі», «майбутнє збираю маленькими шматками», «далеко не загадую бо внутрішньо тримаюсь за ближнє», «мені легше жити від сьогодні до наступного спокійного вечора», «великий горизонт розсипався а короткий ще можна втримати». Семантично ці формули показують редукцію часової дальності, де стійкість пов’язується з керованою близькою перспективою. Лексика «найближчі дні», «маленькими шматками», «ближнє», «наступний вечір», «ще можна втримати» створює образ часу, що звузився до мінімальної безпечної одиниці. Для психолінгвістики це важливо, бо мовлення тут фіксує зміну когнітивної карти життя, в якій довгий горизонт перестає бути основною опорою.

Соціальний вимір адаптації найвиразніше виявляється через координаційні маркери підтримки, де підліткове мовлення організовує спільну безпеку та взаємний моніторинг стану. У цій групі поширені вислови «напиши коли дійдеш», «скинь коли буде відбій», «ми домовились писати коротко після ночі», «у нас є свій порядок хто кого будить», «ми звіряємось хто в якому стані», «після тривоги даємо один одному короткий знак що все ціле» (табл. 2.2.). Тут страх і адаптація розподілені між кількома учасниками, а мова виконує функцію координації групової стійкості. Лексично ці одиниці тяжіють до імперативу, скорочених інструктивних повідомлень, дієслів перевірки й підтвердження наявності. Прагматична сила таких висловів дуже висока, оскільки вони поєднують турботу, контроль, логістику та емоційне заспокоєння в одному короткому сигналі. Для

підліткового середовища це особливо природно, адже ровесники, друзі, однокласники й цифрові чати стають малими мережами підтримки, через які розподіляється інформація, перевіряється безпека і підтримується відчуття спільного проходження кризи.

Табл. 2.2. Класифікація мовних маркерів переживань, страхів та адаптації в підлітковому дискурсі воєнного періоду

Тип маркерів	**Лінгвістична структура**	**Приклади мовлення**	**Функція в дискурсі**	**Інтерпретація**
Соматичні маркери переживання	безособові предикативні конструкції, дієслова фізичного стану	«мене трусить після сирени», «всередині стискає», «серце реагує раніше думки»	фіксація тілесного відгуку	переживання оформлюється через фізіологію, що свідчить про високий рівень напруження
Динамічні маркери афекту	дієслова руху, впливу, руйнування	«мене накриває під вечір», «думки зносять», «стан відкотило назад»	передача інтенсивності емоції	емоція концептуалізується як зовнішня сила, що порушує контроль
Часові маркери очікування	дієслова слухання, чекання,	«лежу і слухаю чи тихо», «чекаю	формування режиму настороженос	час переживається як переривчастий і

	перевірки + часові прислівники	наступного звуку», «ще довго перевіряю після відбою»	ті	залежний від загрози
Когнітивні маркери перевантаження	дієслова ментальної діяльності зі зниженим результатом	«читаю і не затримується», «думка обривається», «увага розсипається»	фіксація порушень навчальної діяльності	страх переходить у когнітивний дефіцит
Просторові маркери безпеки	лексика локалізації, руху, доступу	«дивлюсь де вихід», «сідаю ближче до коридору», «рахую час до укриття»	орієнтація в середовищі	простір оцінюється через параметри безпеки
Побутові маркери адаптації	дієслова підготовки, перевірки, організації	«заряджаю все одразу», «речі лежать готові», «перевіряю перед сном»	формування контролю	емоція трансформується у повторювану дію
Модальні маркери обережності	умовні конструкції, модальні	«якщо тихо тоді роблю», «краще	планування в умовах ризику	мислення переходить у режим сценаріїв

	прислівники	швидко закінчити», «поки є можливість»		
Маркери редукованого майбутнього	короткі часові відтинки, обмежувальні формули	«планую тільки найближче», «живу короткими відрізками», «дивлюсь на сьогодні»	звуження перспективи	майбутнє втрачає стабільну структуру
Маркери саморегуляції	дієслова контролю, стабілізації	«збираю себе по кроках», «тримаю день задачами», «дихаю і повертаюсь»	внутрішня стабілізація	мовлення стає інструментом управління станом
Колективні маркери координації	імперативи, короткі команди	«напиши коли дійдеш», «скинь відбій», «ми звіряємось після ночі»	соціальна підтримка	комунікація виконує функцію безпеки

2.3. Роль медіапростору та соціальних мереж у формуванні мовної поведінки

Медіапростір у сучасному підлітковому середовищі виконує функцію постійного комунікативного тла, у межах якого відбувається відбір лексики, модифікація синтаксичних схем, засвоєння нових прагматичних моделей і формування стилю мовної присутності. Мовна поведінка молоді залежить від цифрових практик, групової взаємодії, емоційного стану й вторинної соціалізації, а також пов’язана з високою динамікою словникових оновлень і зростанням ролі платформної комунікації. Для підлітка медіапростір уже не є зовнішнім каналом передавання інформації, оскільки він входить у повсякденний спосіб мислення, у режим підтримання дружніх зв’язків, у структуру самоопису, в реакції на суспільні події та в моделі оцінювання себе й інших. У документах UNICEF щодо дітей і молоді в Україні цифрове середовище постає як один із базових інструментів охоплення підлітків інформацією, підтримкою, навчальними матеріалами й безпековими повідомленнями, що свідчить про його стабільну присутність у повсякденності молодих мовців [64]. У цьому контексті роль соціальних мереж у формуванні мовної поведінки полягає в постійному постачанні готових мовних шаблонів, у пришвидшеній циркуляції мемних конструкцій, у закріпленні англомовних вкраплень, у зміні межі між усним і письмовим кодом та в розвитку нових норм емоційного реагування.

У лінгвістичному сенсі медіапростір слід тлумачити як комунікативну екосистему, де важливими стають тексти, алгоритми подачі контенту, швидкість відгуку, повторюваність форматів, видимість реакцій і публічність оцінки. Кожна платформа задає власний набір мовних очікувань. Коротке відео стимулює компресію вислову, месенджер заохочує уривчасту діалогічність, сторіз формують культуру моментального коментаря, а стрічка рекомендацій підсилює повторення впізнаваних фраз і стилістичних жестів. Підліток засвоює ці правила через участь, наслідування, перевірку відгуку й корекцію власного вислову після реакції аудиторії.

Одна з провідних функцій соціальних мереж у молодіжному дискурсі полягає у виробленні високошвидкісного мовлення, де цінуються стисліcть, семантична насиченість і миттєва впізнаваність. Це спричиняє активне поширення формул на зразок «життя зараз on hold», «сьогодні brain off», «я вийшла в online, але mentally досі вчора», «стрес левел максимум», «цей день пішов у mute», «енергія на нулі, але тримаюсь». На структурному рівні подібні вислови спираються на компресію, бо кілька слів одночасно передають емоційний стан, іронічну дистанцію, належність до цифрового покоління і спосіб подачі себе перед аудиторією. Тут простежується зміна норми опису, адже розгорнуте пояснення поступається короткому гібридному маркеру, який уже має готову інтерпретацію в мережевій культурі. Англомовний сегмент у таких формулах працює як індекс платформи, мемної грамотності та включеності в глобальний цифровий обіг.

Медіапростір впливає на мовну поведінку і через нову модель письмовості, де писемне повідомлення набуває ознак живого усного діалогу. Підліткові репліки в чатах і коментарях часто будуються за принципом уривчастої синтаксичної сегментації, емоційних обривів, вставних реакцій і послідовних мікрофраз, що імітують темп думки. Це породжує конструкції на кшталт «я зараз серйозно не вивожу», «ти це бачив, бо я досі в ступорі», «в мене після цього відео просто тиша в голові», «я відкрила новини і закрила себе», «це звучить смішно, але нервова система вже не жартує». У цих прикладах письмовий канал використовується для передачі миттєвої інтонації, паузи, афекту і внутрішньої розмовності. Синтаксис стає більш фрагментованим, а комунікативна вага переноситься з граматичної завершеності на ритм і силу реакції.

Соціальні мережі суттєво впливають і на прагматичний бік мовлення, оскільки вони задають нові правила демонстрації емоцій, солідарності, іронії та дистанції. Емодзі, реакції, мемні картинки, короткі відписки й шаблонні фрази функціонують як повноцінні знаки прагматичного регулювання контакту. Дослідження прагматичних функцій емодзі та окремо підліткового використання

емодзі показують, що ці одиниці виконують роль маркерів емоції, підсилювачів інтенсивності, модифікаторів іллокутивної сили, сигналів гумору й знаків міжособистісної близькості. Для підліткового мовлення це означає зміну самого поняття вислову, бо семантика повідомлення дедалі частіше розподіляється між словами, графічними знаками та платформною системою реакцій.

Важливий напрям впливу медіапростору пов'язаний із нормалізацією мемного способу мислення, який змінює організацію мовлення на рівні номінації, оцінки та аргументації. Мем у молодіжному дискурсі функціонує як концентрований культурний шаблон, у межах якого складна ситуація переводиться в коротку, афективно насичену, стилістично впізнавану форму. Саме тому в підлітковій мові закріплюються репліки на зразок «це вже буквально мій лор», «сьогодні день пішов у жанрі виживання», «в мене сюжетна арка закінчилась на сирені», «нервова система обрала режим low battery», «я зараз існую чисто на мемній підтримці». Їхня семантика базується на вторинному кодуванні досвіду через популярні культурні рамки, жанрові алюзії, технічні метафори й іронічне переозначення події. Мемний формат дає змогу швидко досягати взаєморозуміння в межах покоління, бо мовець передає великий обсяг значення через упізнаваний шаблон. Водночас дослідження мемів наголошують, що вони можуть водночас підтримувати колективну стійкість, емоційне розрядження й поширення спрощених або викривлених інтерпретацій, тому мемний вплив на мовлення варто оцінювати як двоспрямований процес.

Окремого аналізу потребує роль соціальних мереж у прискоренні лексичних інновацій. У цифровому середовищі нове слово проходить шлях від одиничного вживання до масового наслідування значно швидше, ніж у традиційній міжособистісній комунікації. Підліток одночасно бачить десятки мовних моделей в одному контентному циклі, порівнює їхню привабливість, засвоює готові схеми й переносить найефективніші у власне мовлення. Через це стабілізуються репліки на зразок «цей контент мене добив», «в мене зараз суцільний overload», «день

вийшов дуже random», «після новин я просто offline всередині», «вчора був повний reset мозку», «мені треба трохи digital detox від усього цього». Частина таких одиниць приходить з англійської, частина формується через змішування кодів, а частина є внутрішньою адаптацією міжнародної цифрової лексики до українського ґрунту.

З цифровим середовищем тісно пов'язана й тенденція до гібридизації коду, у межах якої українська основа поєднується з англомовними вставками, технічними термінами, назвами функцій та платформними ярликами. Для підліткового дискурсу показовими є конструкції «я це сьогодні просто repostнула в сторіз», «цей вайб тримається вже третій день», «в мене реакція пішла в overthinking», «вчорашній рілс добив сильніше за новини», «після того поста я пішла в silent mode», «цей коментар спрацював чисто як trigger». У кожному випадку іншомовний компонент виконує конкретну роль. Він може стискати значення, бо одне слово містить цілий комунікативний сценарій, може індексувати приналежність до цифрової спільноти, а також може задавати легший або іронічніший тон розмови. Приклади на кшталт «донат челендж», «стрес левел максимум», «сьогодні просто no energy», «panic mode», «safe place» підтверджують органічність гібридного коду для сучасного молодіжного мовлення.

Соціальні мережі формують мовну поведінку і через нову логіку самоопису, де ідентичність регулярно подається у форматі коротких публічних самохарактеристик. Підліток навчається говорити про себе в режимі постійної редакції образу, добираючи слова під потенційну реакцію аудиторії, під візуальний супровід і під бажаний емоційний ефект. Звідси походять вислови «сьогодні я людина з режимом виживання і красивим фільтром», «в мене зараз на обличчі нормальний день, а в голові аварійний чат», «я тримаюся на гуморі й каві, бо серйозний опис вже не працює», «я ніби функціоную, але в сторіз це виглядає зібраніше», «моє мовлення онлайн спокійніше, ніж стан». У цих формулах видно

розходження між внутрішнім переживанням і публічною версією себе, що є типовою рисою мережевої самопрезентації.

У воєнному контексті роль медіапростору посилюється через функцію оперативного інформування, колективного переживання й розподілу безпекових повідомлень. Для українських підлітків соціальні мережі давно стали простором, де поєднуються новини, попередження, особисті реакції, жарти, заклики до дії й сигнали взаємної підтримки. Це змінює мовну поведінку в бік підвищеної чутливості до терміновості, до коротких інструктивних формул і до поєднання факту з емоційною реплікою. У мовленні закріплюються вислови «скинь, що по вашому району», «є підтвердження чи це вже фейковий вкид», «я прочитала офіційне і тільки тоді перепостила», «після новин чат миттєво оживає», «в нас уже свій словник для нічних перевірок», «реакція на повідомлення стала швидшою за розмову». UNICEF у звітах 2024–2025 років описує масштабне використання соціальних мереж для поширення зимових безпекових повідомлень, історій підтримки й інформації для підлітків та сімей в Україні, а це свідчить про перехід соціальної мережі в статус базового інфраструктурного середовища повсякденної орієнтації [64].

Під впливом медіапростору змінюється і оцінна лексика підлітків, оскільки цифрове середовище просуває більш експресивні, поляризовані та афективно помітні способи оцінювання. Алгоритмічна конкуренція за увагу стимулює мову сильних реакцій, а це переноситься й у повсякденне мовлення. Звідси поширення висловів «це відео мене просто вибило», «цей пост емоційно добив», «цей рілс підсвітив мені весь день», «цей коментар звучить занадто loud для звичайної розмови», «після цього треду тиша вже відчувається інакше», «я від одного заголовка пішла в спіраль думок». Тут оцінка формується через дієслова сильного впливу, через метафори руху й через стилістичну гіперболу. Подібна манера подачі не є випадковою, бо соціальні мережі навчають молодь упізнавати й відтворювати високу емоційну контрастність як спосіб досягнення помітності.

Міждисциплінарні дослідження про вплив соціальних мереж на молодих людей і про роль цифрових інфлюенсерів у темах ментального здоров'я підтверджують, що онлайн-середовище посилює чутливість до емоційно заряджених форматів і водночас формує стандарти їхнього мовного оформлення.

Ще один напрям впливу стосується перебудови норм солідарності. У соціальних мережах підтримка часто подається стисло, але регулярно, через короткі сигнали присутності, реакції, репости, приватні повідомлення й формули перевірки стану. Через це в мовленні підлітків закріплюються конструкції «ти як після цього всього», «я тут, якщо в тебе шумно всередині», «напиши, коли трохи вирівняєшся», «скинь знак, що ти на зв'язку», «я не тягну велику розмову, але хочу бути поряд», «після новин завжди перевіряю своїх». У репліках спостерігається нова етика комунікації, де близькість виражається через короткий, функціональний, уважний знак. Соціальна мережа підсилює саме цей формат, бо швидкість, доступність і видимість контакту важать більше за тривалість повідомлення. У мовній поведінці це проявляється як зростання ролі мікрореплік турботи, напівеліптичних формул співучасті та коротких дієслів перевірки зв'язку.

Медіапростір також формує мовну поведінку через інфлюенсерні моделі мовлення, коли підлітки переймають цілі інтонаційні режими, способи самоіронії, схеми мотиваційних звернень і риторику публічної щирості. У молодіжному дискурсі це породжує вислови «сьогодні чесно про стан без красивої версії», «я вже говорю про втому стилем відеощоденника», «цей тон підтримки я взяла з блогерського формату», «в мене з'явилась звичка проговорювати все для камери навіть без камери», «я описую свій день так, ніби це сторіз з поясненням контексту». Подібні зміни стосуються вже дискурсивної організації вислову. Платформна культура вчить мовця подавати себе в режимі напівпублічного монологу, де особистий стан структурується у формі короткого звернення до уявної аудиторії. Дослідження про цифрових інфлюенсерів і молодіжне сприйняття контенту про ментальне здоров'я показують, що молоді користувачі

вбудовують фрагменти у власні способи розмови про переживання, щоденність і самопідтримку.

Суттєвий вплив має й алгоритмічна повторюваність, яка підсилює стандартизацію окремих мовних формул. Коли підліток багаторазово бачить схожі слова в заголовках, підписах, коментарях, реакційних відео й мемах, ці слова починають сприйматися як природний спосіб називання досвіду. Так закріплюються конструкції «це вже моя нова норма», «день пішов у формат вижити і відповісти», «я перевтомилась на рівні контентної тиші», «все знову виглядає як епізод без монтажу», «настрій зараз чисто режим airplane». У цих випадках повторення платформних шаблонів породжує стійкі мовні матриці. Лінгвістично це означає, що соціальна мережа діє як середовище прискореного фразеотворення, де окремі моделі швидко проходять шлях від індивідуального жарту до масового стилістичного стандарту. Підліткова мовна поведінка через це набуває ознаки високої інтертекстуальності, адже в одному короткому вислові можуть одночасно бути присутні мем, технічна метафора, стилістика підпису до відео і внутрішній груповий код.

Роль соціальних мереж у формуванні мовної поведінки охоплює і трансформацію норми грамотності. У цифровому середовищі підліток вчиться розрізняти не стільки правильне і помилкове мовлення, скільки доречне й недоречне для конкретного каналу. Для одного простору прийнятними стають абревіації, відсутність повної пунктуації, знижена орфографічна пильність, для іншого зберігається вищий рівень формальності. Саме тому в мовленні молоді паралельно співіснують репліки «ок, побачимось, я скину пізніше» і «добрий день, надсилаю матеріали, дякую за відповідь», а стилістичне перемикання починає залежати від платформи, адресата і мети контакту. Дослідження про скорочення в англомовній інтернет-комунікації та про молодіжне онлайн-письмо показують, що платформа стимулює розвиток register awareness, тобто чутливості до того, який мовний регістр доречний у певному цифровому середовищі. Для підлітка це

означає освоєння кількох комунікативних кодів одночасно, де соціальна мережа функціонує як тренувальний полігон варіативної мовної поведінки.

Цифрове середовище впливає і на тематичний словник підлітків, бо медіапростір визначає, про що говорять, якими словами це роблять і які теми отримують емоційний пріоритет. Платформна стрічка об'єднує буденність, війну, навчання, стосунки, донати, безпеку, гумор, активізм і психоемоційний стан в одному полі, а це приводить до змішування тематичних регістрів. Саме тому в одному вислові можуть поєднуватися слова з різних сфер, наприклад «сьогодні мій контент-план звузився до новин, тривоги і спроб зібратись на пару», «донатна сторіз спрацювала сильніше за мотиваційний пост», «мій день знову складається з дедлайнів, чату і перевірки офіційних каналів». Лексична суміш тут є показником зміни життєвого досвіду, де платформа збирає розрізнені сфери життя в єдину стрічку подій і реакцій. Звіти UNICEF про українських дітей і підлітків свідчать про поєднання освітніх, безпекових, гуманітарних і психосоціальних повідомлень у цифрових каналах, а це формує широкий тематичний фон, що безпосередньо входить у молодіжну мовну практику [64].

Окремо слід розглянути вплив медіапростору на мовну поведінку в аспекті інформаційної обережності. Підлітки, які постійно перебувають у цифровому потоці, виробляють нові лінгвістичні маркери перевірки, сумніву й верифікації. У їхньому мовленні зростає частотність формул «є джерело», «це вже підтверджено», «не кидай без перевірки», «я почекаю офіційний канал», «це схоже на вкид», «спершу звірю з нормальним джерелом». На прагматичному рівні це означає, що комунікація в соціальних мережах виробляє власний словник епістемічної обережності, тобто мовних засобів, через які мовець позначає ступінь довіри до повідомлення.

РОЗДІЛ 3. ЕМПІРИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ МОВНОЇ КАРТИНИ СВІТУ ПІДЛІТКІВ В УМОВАХ ВІЙНИ

3.1. Методологія та організація дослідження

Методологія емпіричного дослідження мовної картини світу підлітків в умовах війни ґрунтується на поєднанні лінгвістичного, дискурсивного, соціокомунікативного та контент-аналітичного підходів. Центральним об’єктом аналізу виступає мовний матеріал, створений у цифровому середовищі, оскільки сучасна підліткова комунікація значною мірою відбувається на платформах, де письмо наближається до усного мовлення, а емоційна реакція фіксується в режимі миттєвого відгуку. Вибір саме цифрового корпусу зумовлений тим, що Instagram, Threads і TikTok формують різні моделі висловлювання. Instagram концентрує короткий підпис, сторіз і коментар, Threads працює як текстоцентричний простір публічної розмови, а TikTok поєднує усне мовлення відео з письмовими підписами, реакціями й коментарями, що створює багаторівневий матеріал для аналізу (Додаток). Офіційні описи платформ подають Reels як короткі відео для швидкого споживання та взаємодії, Threads як застосунок для текстових оновлень і публічних розмов, а TikTok як простір короткого мобільного відео, де смисл формується через поєднання звуку, зображення, напису та реакції аудиторії. Різна архітектура платформи безпосередньо впливає на вибір слів, довжину фрази, силу емоційного сигналу, темп реакції та характер мовної самопрезентації.

У межах дослідження було сформовано корпус мовного матеріалу з публічно доступних фрагментів підліткової комунікації українською мовою, розміщених у відкритому доступі в Instagram, Threads і TikTok упродовж періоду від січня 2024 року до лютого 2026 року. Цей часовий відтинок обрано через високу інтенсивність воєнного інформаційного фону, тривалу присутність тем безпеки, втрати, адаптації, навчання, переміщення та цифрової взаємопідтримки в молодіжному дискурсі. Корпус було сформовано з трьох типів одиниць. Перший тип охоплював короткі текстові дописи й підписи до сторіз або відео, другий тип

включав коментарі й ланцюжки відповідей, третій тип складався з транскрибованих усних висловлювань із коротких відеофрагментів, де мовлення мало виразні ознаки підліткової розмовної манери.

Принцип формування корпусу спирався на цілеспрямовану вибірку, де відбиралися лише ті фрагменти, що відповідали трьом базовим критеріям. Перший критерій стосувався вікової репрезентації мовця. До корпусу включалися публікації та коментарі авторів, які прямо або непрямо маркували себе як підлітки через вказівку на шкільне навчання, клас, підготовку до НМТ, життя з батьками, підліткові групові контексти або інші соціолінгвістичні індекси віку. Другий критерій стосувався тематичної прив'язаності до воєнного досвіду, коли у висловлюванні фіксувалися лексеми на кшталт «сирена», «укриття», «відбій», «вибух», «онлайн-урок після ночі», «виїзд», «повернення», «донат», «тривога», «не можу зібратись після новин». Третій критерій стосувався наявності мовної виразності, тобто фрагмент мав містити лексичний, синтаксичний, прагматичний або дискурсивний маркер, придатний для лінгвістичного аналізу. Застосування цілеспрямованої вибірки відповідає логіці якісного контент-аналізу й комп'ютерно-опосередкованого дискурс-аналізу, де дослідницька увага зосереджується на релевантних одиницях із високою аналітичною насиченістю.

На етапі збору матеріалу особлива увага приділялася публічності та доступності даних. До аналізу залучалися лише відкриті профілі, загальнодоступні пости, публічні коментарі та відео, які можна було переглянути без втручання у приватний простір користувачів. Приватні листування, закриті чати, групи з обмеженим доступом і контент, що вимагав авторизації через особистий доступ, не використовувалися. Така процедура узгоджується з рекомендаціями щодо етичного вивчення підліткової онлайн-комунікації, де ключовими вважаються мінімізація ризику для користувача, відмова від деанонімізації та робота лише з матеріалом, який автор уже виніс у публічний простір. У практичному вимірі це означало, що кожен відібраний фрагмент проходив подвійний фільтр. Спочатку встановлювався

ступінь відкритості джерела, а потім оцінювалася дослідницька релевантність самого висловлювання, його зв’язок із воєнним контекстом і підлітковою мовною поведінкою.

Організація корпусу передбачала поетапне збереження матеріалу в аналітичній таблиці з кількома обов’язковими параметрами опису. Для кожної одиниці фіксувалися платформа, дата публікації, тип фрагмента, орієнтовна ситуація комунікації, тематична домінанта, наявність англомовних елементів, емоційний режим вислову, маркери війни, мовні особливості та попередня категорія кодування. Це дозволяло відразу перевести розрізнений цифровий потік у структурований корпус, придатний для повторного перегляду й порівняльної інтерпретації. Умовний приклад одиниці міг виглядати як вислів «сьогодні після ночі намагалась звучати нормально на уроці, але мозок досі в коридорі», де одночасно фіксуються воєнний досвід, шкільний контекст, тілесно-когнітивний маркер виснаження та метафоричне зміщення свідомості в простір укриття.

Методологічно дослідження спиралося на поняття комп’ютерно-опосередкованого дискурсу, тобто мовлення, яке виникає в мережевому середовищі й формується під впливом технічної архітектури платформи, режиму взаємодії, публічності та швидкості обміну. У межах цієї традиції цифрове висловлювання розглядається як окрема форма комунікації зі своєю граматикою, стилістикою, прагматикою й механізмами соціального позиціювання. Методологія дослідження поєднувала кілька рівнів аналізу. Перший рівень був описово-лексичним і виявляв повторювані слова, формули й гібридні одиниці. Другий рівень був синтаксично-прагматичним і дозволяв простежити, як коротка фраза організує прохання, самоопис, координацію, тривогу, гумор або самозаспокоєння. Третій рівень був дискурсивним і зосереджувався на ширших моделях мовної поведінки, зокрема на тому, як підлітки вбудовують воєнний досвід у розмову про навчання, дружбу, втому, цифрову присутність і майбутнє.

На лексичному рівні головна увага приділялася одиницям, через які підлітки називають внутрішній стан, зовнішню загрозу, зміни побуту й цифрову повсякденність. У цьому блоці аналізувалися прямі емоційні номінації, соматичні формули, лексика стресу, безпеки, звикання, втоми, координації, а також англомовні вкраплення й гібриди. Вислови на кшталт «panic mode», «сьогодні no energy», «brain off після новин», «safe place для мене зараз ванна», «день пішов у режим встигнути до тривоги» розглядалися як лексичні індекси цифрової соціалізації, емоційної компресії та платформного мислення. Частина слів входила в мовлення через глобальний медіапростір, частина виникала в українському воєнному досвіді, а частина формувалася в точці перетину війни, підліткової ідентичності та мережевої культури.

На синтаксичному рівні дослідження фіксувало моделі, які регулярно з'являлися в підлітковому цифровому мовленні під час опису війни та щоденного пристосування. Значущими виявилися еліптичні конструкції, короткі сегментовані фрази, парцеляція, умовні моделі, конструкції зі зсувом особового центру та форми з ослабленим граматичним каркасом, де емоційний ефект переважав над формальною завершеністю. Для прикладу, репліка «ніч пройшла, а я ще ні» містить граничну синтаксичну стисліть, проте відтворює повний сценарій виснаження після обстрілів. Формула «якщо до вечора тихо, встигну бути людиною для дедлайну» поєднує умовну структуру, самоіронію та залежність життєвого плану від безпекового фону. Аналіз синтаксису був потрібний для того, щоб встановити, як саме воєнний досвід перебудовує форму вислову.

Прагматичний вимір дослідження був зорієнтований на мовленнєві дії, тобто на те, що підлітки роблять словами в цифровому просторі. Частина висловлювань виконувала функцію миттєвої самофіксації стану, частина слугувала запитом на підтримку, частина організовувала мікрокоординацію дій, а частина будувала публічну версію витривалості, гумору або контрольованої втоми. Репліки на кшталт «скинь, коли у вас відбій», «я зараз без великої розмови, але хочу бути на

зв’язку», «сьогодні в мене весь словник на рівні вижити й доробити», «викладаю це, щоб потім не вдавати, що день був рівний» аналізувалися як дії перевірки контакту, маркування межі, емоційного сигналу та самопрезентації. Цей блок був особливо важливим, бо підліткове мовлення у воєнний час виявляє високу прагматичну щільність. Коротка фраза часто передає й факт, і оцінку, і прохання, і спосіб зберегти гідність перед аудиторією.

Окремий блок методології стосувався мультимодального виміру, оскільки частина значення на Instagram і TikTok передається не лише словами. Під час добору матеріалу враховувалися графічні написи на відео, емодзі, короткі текстові вставки на зображенні, послідовність кадрів, інтонаційна побудова усного фрагмента та тип взаємодії між підписом і візуальним рядом. Наприклад, вислів «я вже стабільна» у супроводі кадру з темною кімнатою, ліхтариком і тривожною музикою отримує інше прагматичне звучання, ніж той самий текст без візуального контексту. Формула «сьогодні просто живу в сторіз між сиреною і кавою» також змінює аналітичну вагу, коли супроводжується серією швидких кадрів укриття, зарядки телефона й онлайн-уроку. Мультимодальний підхід дозволяв фіксувати, у який спосіб слова входять у ширшу систему смислотворення, де графіка, звук і монтаж підсилюють або коригують вербальний шар. Подібний підхід відповідає сучасним дослідженням цифрового дискурсу, які описують соціальні мережі як простір комбінування кількох семіотичних ресурсів в одному повідомленні.

Організація дослідження включала і процедуру очищення матеріалу. На цьому етапі вилучалися дублетні фрагменти, перефразування однієї й тієї ж мемної конструкції без нової семантичної якості, цитати з медіа без авторського переосмислення, а також висловлювання, де воєнний контекст був лише зовнішнім фоном і не впливав на мовну організацію повідомлення. Це було потрібно для того, щоб корпус не перетворився на масив однотипних реакцій без аналітичної новизни. Після первинного добору кожна одиниця перевірялася на наявність хоча б одного релевантного параметра. Таким параметром могла бути нова метафора,

нестандартне кодове змішування, виразна адаптаційна формула, незвичний синтаксичний зсув, показова стратегія самоопису або чітка ознака платформного впливу.

Щоб уникнути поверхового читання цифрового контенту, дослідження спиралося на контекстуальне кодування. Це означало, що окреме слово або фраза оцінювалися в межах мінімального комунікативного оточення. Для поста враховувався підпис, тон коментарів і логіка реакцій. Для короткого відео враховувалися усний текст, накладений напис, опис під роликом і перші коментарі, де часто з'являється групове дооформлення смислу. Процедура була необхідною, бо підліткова мережева комунікація тяжіє до контекстної економії. Мовець часто свідомо скорочує вислів, спираючись на спільний для аудиторії мемний, платформний або ситуаційний код.

Теоретичне підґрунтя організації дослідження включало й уявлення про підлітковий вік як період активної ідентифікації, високої залежності від групової норми та підвищеної ролі цифрових каналів у формуванні самообразу. Сучасні огляди показують, що соціальні мережі впливають на самоопис, соціальне порівняння, сприйняття підтримки, автономії та належності до спільноти. В умовах війни цей вплив поєднується з психоемоційним навантаженням, порушеним відчуттям стабільності та змінами побутового ритму, що особливо помітно в підлітковому мовленні. WHO та UNICEF у звітах 2025 року описують зростання потреби у психосоціальній підтримці дітей і молоді в Україні, а також високий запит на безпечні канали комунікації, інформації та підтримки.

Організаційно дослідження було побудоване в кілька послідовних фаз. Перша фаза охоплювала визначення тематичних полів, у межах яких планувалося збирання матеріалу. До них належали безпека, тривога, навчання під час війни, сон і виснаження, переміщення, дружня підтримка, гумор як спосіб адаптації, цифрове самопредставлення, інформаційна перевірка, донатна й волонтерська мова. Друга фаза стосувалася власне збору прикладів та їх первинної категоризації. Третя фаза

передбачала повторне читання одиниць і корекцію кодів, коли окремий фрагмент переводився з поверхневої тематичної рубрики в точнішу категорію на кшталт соматичний маркер, умовний синтаксис обережності, мемна компресія переживання, мультимодальна іронізація, координаційна репліка турботи. Четверта фаза включала зіставлення платформ між собою, щоб виявити, де переважає текстова рефлексія, де коротка реакційність, а де гібрид між усним і письмовим кодом.

У процесі опису матеріалу враховувалася й варіативність регістрів. Підліткове мовлення в соцмережах не є однорідним, тому корпус навмисно включав фрагменти з різною мірою розмовності, емоційності, іронії та стилістичної обробленості. Одні вислови були максимально стислими, наприклад «ніч була довга, день тепер короткий». Інші містили складнішу наративну самоінтерпретацію, наприклад «я помітила, що після кількох нічних тривог почала говорити уривками, ніби економлю слова, бо організм уже давно економить сили». Ще інші будувалися як публічне звернення до своєї аудиторії, наприклад «викладаю це не для драматизації, а щоб чесно зафіксувати, що після війни в голові навіть нормальний ранок треба збирати вручну». Регістрова різноманітність давала змогу описати мовну картину світу підлітків без штучного звуження до одного стилістичного типу.

Ключовим методологічним рішенням стало поєднання якісного й елементів кількісного аналізу. Якісний етап був головним, оскільки дослідження зосереджене на смислі, структурі та функції мовних одиниць. Водночас для упорядкування результатів кожна категорія супроводжувалася підрахунком частоти, що дозволяло побачити, які типи маркерів переважають у різних платформах і тематичних полях. Наприклад, Instagram очікувано давав більше мультимодальних і самоописових конструкцій, Threads більше текстових рефлексивних фрагментів і громадянсько-інформаційних реакцій, а TikTok більше усно-письмових гібридів, коротких емоційних формул і мемно оформлених

висловлювань. Поєднання опису й підрахунку відповідає сучасним практикам аналізу соціальних мереж, де кількість допомагає побачити розподіл явища, а якісне читання дає йому змістову глибину.

Методологія дослідження також враховувала потребу в анонімізації та нейтралізації індивідуальних ідентифікаторів. Усі приклади у фінальному викладі подаються без імен користувачів, нікнеймів, посилань на конкретні акаунти або деталей, що уможливлювали б розпізнавання особи. Це рішення має і етичне, і наукове значення. Етичне значення полягає у збереженні приватності підлітків, а наукове полягає в перенесенні уваги з індивідуального профілю на мовне явище. Через це кожен фрагмент у дослідженні працює як зразок мовної поведінки певного типу. Подібна процедура особливо важлива в роботі з підлітковим цифровим дискурсом, де межа між публічністю та вразливістю є значно чутливішою, ніж у загальному аналізі масового контенту.

Таким чином, методологія та організація дослідження були зорієнтовані на системне вивчення публічного цифрового мовлення підлітків у воєнному контексті через спеціально сформований корпус із відкритих матеріалів Instagram, Threads і TikTok. Побудова корпусу спиралася на чіткі критерії вікової, тематичної та лінгвістичної релевантності. Організація даних передбачала параметризацію кожної одиниці, її контекстуальне прочитання, багаторівневе кодування та зіставлення платформних особливостей. Лінгвістичний аналіз поєднував лексичний, синтаксичний, прагматичний, дискурсивний і мультимодальний рівні, що дало можливість описати мовну картину світу підлітків як комплексну систему переживання, адаптації, самопрезентації та цифрової взаємодії.

3.2. Аналіз зібраного мовного матеріалу

Аналіз зібраного мовного матеріалу показав, що мовна картина світу підлітків в умовах війни формується через стійкі семантичні вузли, які поєднують досвід загрози, адаптацію до порушеного ритму життя, цифрову соціалізацію та нові моделі щоденної самоінтерпретації. У межах корпусу висловлювання групувалися навколо кількох домінантних полів, серед яких найбільш продуктивними виявилися поле тривоги, поле виснаження, поле швидкої координації, поле цифрової самопрезентації, поле гумористичної саморегуляції та поле короткого планування. Організація матеріалу узгоджується з дослідженнями комп'ютерно-опосередкованого дискурсу, де значення формують повторювані комунікативні патерни, пов'язані з умовами платформи, адресатністю, швидкістю реакції й колективною нормою. Для підліткової комунікації важливо, що емоційний досвід рідко подається у вигляді розгорнутого психологічного опису, натомість він стискається до лексично насиченої, синтаксично компактної і прагматично точної форми.

Перший аналітичний блок охоплює висловлювання, у яких війна входить у мовлення через постійне відчуття фону. У матеріалі регулярно траплялися репліки «я вже прокидаюсь перевіркою тиші», «у мене ранок починається з оцінки повітря», «спокій тепер звучить підозріло коротко», «я не слухаю тишу, я її тестую», «день нормальний тільки до першого різкого звуку» . Подібні одиниці виявляють глибоку зміну базової моделі світу, у межах якої зовнішній простір сприймається через критерії безпеки, тривалості спокою та готовності до зміни сценарію. Лексеми «перевірка», «оцінка», «тестую», «підозріло» переводять досвід повсякденності у режим постійного моніторингу, де навіть нейтральні стани отримують ризикову інтерпретацію. З психологічного погляду подібні формули корелюють із хронічною настороженістю, яку UNICEF і WHO пов'язують із тривалим воєнним стресом у дітей і підлітків в Україні, а з

лінгвістичного погляду вони свідчать про зміщення семантики буденного слова в бік тривожної модальності. У мовній картині світу це означає, що тиша, ранок, дім, урок або дорога вже не функціонують як самодостатні елементи нейтрального досвіду, а включаються до системи щоденного прогнозування загрози.

Другий блок представлений соматичними формулами, через які переживання війни вербалізується як тілесний стан. У корпусі активно функціонували вислови «мене ще тримає ніч у плечах», «після тривоги руки стають швидші за думки», «я говорю рівно, але всередині все стисло», «серце завжди встигає раніше за новину», «після гулу тіло ще довго стоїть у коридорі, хоча я вже в кімнаті». Ці конструкції цікаві тим, що вони оформлюють досвід через перенесення емоції в м’язову, дихальну, серцеву або просторово-тілесну сферу. Предикати «тримає», «стисло», «стоїть», «встигає» створюють образ внутрішньої затримки, коли організм продовжує жити в сценарії загрози вже після завершення події. висловлювання мають високу аналітичну цінність, бо демонструють спосіб концептуалізації досвіду, у якому тіло функціонує як носій пам’яті про небезпеку.

Третій блок охоплює мовні одиниці, де провідною стає тема виснаження, проте це виснаження оформлюється через функціональні збої. У матеріалі системно з’являлися формули «сьогодні увага працює уривками», «я читаю, але сенс не затримується», «голова зібрана тільки на короткі задачі», «після нічної сирени я є на уроці лише частково», «пам’ять сьогодні як кімната після поспіху». У цих прикладах підліток описує стан через навчальну дію, когнітивний процес або метафору розсипаного простору, що надає вислову більшої конкретності й життєвої переконливості. Дієслова «працює уривками», «не затримується», «зібрана тільки на короткі задачі» відображають зниження когнітивної ємності, тоді як метафора кімнати після поспіху передає порушення внутрішньої структурованості. Дослідження підліткового онлайн-письма показують, що молоді мовці часто адаптують мовну форму до емоційного навантаження і ситуації

адресування, а у воєнному контексті ця адаптація поєднується з потребою швидко назвати когнітивний збій через побутово зрозумілий образ.

Четвертий блок утворюють висловлювання, де чітко проявляється часове дроблення повсякденності. У корпусі траплялися репліки «я вже планую день від заряду до відбою», «ранок для мене тепер дорівнює тиші плюс швидкість», «живу короткими відтинками між сигналами», «у мене день складається не з справ, а з вікон можливості», «час більше не лінія, а серія дозволених проміжків». Тут важливо, що час осмислюється через технічні, безпекові й емоційні орієнтири. Лексеми «від заряду до відбою», «вікна можливості», «короткі відтинки», «дозволені проміжки» формують нову часову семантику, у якій майбутнє зменшується до найближчого контрольованого інтервалу. Подібна модель відповідає сучасним спостереженням за молодими людьми в умовах хронічної нестабільності, де довгострокове планування поступається тактичній організації найближчих дій. У мовному плані це спричиняє зростання ролі умовних конструкцій, коротких часових маркерів, прислівників негайності та синтаксичних схем, що фіксують рухоме, нестале, перевірюване майбутнє.

П’ятий блок пов’язаний із просторовими маркерами, через які підлітки переосмислюють середовище повсякденного життя. У зібраному матеріалі регулярно траплялися вислови «я вже автоматично дивлюсь, де вихід», «мені спокійніше сидіти ближче до маршруту вниз», «у кожному новому місці я міряю час до безпечної точки», «простір для мене тепер читається ногами», «я оцінюю кімнату по тому, наскільки швидко з неї можна зібратись» [47, с. 311]. У подібних репліках простір перестає бути нейтральною декорацією щоденності й набуває властивостей функціональної карти ризику. Лексеми «маршрут», «час до безпечної точки», «читати простір ногами» виявляють глибоку тілесно-практичну адаптацію, у межах якої будь-яке місце проходить миттєву внутрішню оцінку за параметрами доступу, швидкості й захищеності. Соціальні мережі фіксують і поширюють подібні мовні патерни, бо короткі платформи на кшталт TikTok або Threads

заохочують до стислого опису повсякденних стратегій через яскраву, семантично насичену фразу.

Шостий блок стосується адаптаційної лексики, де страх уже перетворений на порядок дій. У корпусі зафіксовано велику кількість формул на зразок «я тримаю вечір зібраним наперед», «речі лежать у режимі швидкого старту», «телефон для мене вже частина вечірнього ритуалу безпеки», «перед сном я перевіряю не спокій, а готовність», «список дрібних дій рятує більше, ніж великі плани». У цих репліках важливим є перехід від афекту до процедури, від емоційного вибуху до серії повторюваних мікродій, які забезпечують бодай часткове відчуття керованості. Дієслова «тримаю», «лежать», «перевіряю», «рятує» задають режим практичного контролю, а іменники «ритуал», «готовність», «список» кодифікують адаптацію в термінах упорядкування. З лінгвістичного погляду подібні формули свідчать про формування нового побутового словника, де слова безпеки входять у сферу домашніх рутин і стають частиною звичайного опису дня.

Сьомий блок утворюють репліки координації та мікротурботи, що становлять окремий прагматичний шар воєнного підліткового мовлення. У матеріалі часто з’являлися вислови «скинь знак, коли буде тихіше», «напиши коротко, що ти в нормі», «я не тягну довгу розмову, але хочу знати, що ти на зв’язку», «ми після кожної гучної ночі звіряємося двома словами», «сьогодні мова підтримки в мене складається з перевірки присутності». Репліки демонструють, що підліткова комунікація в цифровому середовищі тяжіє до високої прагматичної щільності, коли кілька слів одночасно виконують функцію перевірки, турботи, встановлення межі й підтримання близькості. Дослідження підліткових онлайн-взаємодій і соціальної підтримки в мережі вказують, що короткі форми повідомлення можуть мати високе соціальне навантаження, оскільки цінність має своєчасність і впізнаваність жесту контакту. У мовній картині світу це означає

зростання ролі мінімалістичних прагматичних формул, де близькість виражається через мікродію мовлення.

Восьмий блок присвячено гумористичній іронізації досвіду, яка виявилася однією з найпродуктивніших стратегій мовної саморегуляції. У корпусі траплялися формули «нервова система сьогодні працює у демоверсії», «мій організм офіційно перейшов у жанр виживання з елементами дедлайну», «я вже функціоную чисто на мемній дисципліні», «рівень стабільності тримається на одному зарядженому павербанку і силі характеру», «сьогоднішній вайб це людина, яка сміється трохи раніше за втому». Репліки не зводяться до жарту як форми уникнення, адже вони організують досвід через вторинне переозначення, де напруження переводиться у стилістично контрольовану рамку. Мемна іронія дає змогу назвати складний стан без прямого афективного розгортання, зберегти суб'єктну позицію і водночас залишитися зрозумілим для поколіннєвої аудиторії. Дослідження мемів і цифрових гумористичних практик показують, що мемна мова функціонує як спосіб колективного впізнавання, емоційного розвантаження та групового кодування складного досвіду. У межах підліткової мовної картини світу це веде до появи особливого регістру, де серйозний зміст поєднується з легкою подачею, а гумор працює як механізм мовного переформатування стресу.

Дев'ятий блок охоплює англомовні вкраплення й гібридні конструкції, які у зібраному матеріалі виявилися стабільним структурним компонентом мовної поведінки. У корпусі активно функціонували репліки «сьогодні в мене чистий «panic mode» зранку», «після новин пішла в «brain fog» і вже не повернулась до уроку повністю», «мій «safe place» зараз більше психологічний, ніж просторовий», «день знову почався з «low battery» і прискореного мислення», «я живу між «online» присутністю і внутрішнім «offline»». Гібридні вислови цього типу поєднують українську граматичну рамку з англомовним смисловим ядром, яке стискає складний стан до компактного, цифрово впізнаваного маркера. Соціальні мережі стимулюють подібну гібридизацію через глобальний обіг шаблонів, мемів,

реакційних форматів і контенту англомовних платформ, де підліток постійно взаємодіє з уже готовими моделями називання емоції. У лінгвістичному сенсі гібридний код виконує кілька функцій одночасно, бо позначає належність до цифрового покоління, змінює тон вислову в бік легшої або іронічної подачі та підвищує компресивну здатність фрази. Дослідження молодіжного онлайн-письма, емодзі та платформи текстових месенджерів підтверджують, що підлітки активно адаптують код до соціального середовища спілкування, а отже іншомовний елемент у їхньому мовленні варто трактувати як інструмент тонкої стилістичної настройки.

3.3. Інтерпретація результатів та їх значення для сучасної лінгвістики

Загальний обсяг ілюстративного корпусу становить 133 мовні одиниці. Із них 118 одиниць є унікальними, а 15 становлять повтори, що формують 11,3 відсотка від усього масиву. Це співвідношення засвідчує достатню лексичну варіативність корпусу, водночас воно виявляє наявність стрижневих смислових центрів, до яких мовлення систематично повертається. Повторюваність у цьому випадку виконує функцію смислової концентрації, оскільки підліткова мовна картина світу в умовах війни організується навколо кількох особливо навантажених понять, що постійно активуються в комунікативній практиці. Кількісна щільність повторів свідчить про стабілізацію певних лексико-семантичних вузлів, через які осмислюються безпека, зв’язок, дім, підтримка, навчання, тривожне очікування та щоденне виживання.

Перший підсумковий висновок стосується загального тематичного профілю зібраного матеріалу. Найбільший сегмент корпусу утворюють одиниці, пов’язані з побутовою адаптацією, часовою організацією дня, просторовою орієнтацією та технічною умовністю повсякденності. Цей блок охоплює 35 одиниць, що становить 26,3 відсотка всього масиву. Друга за обсягом група пов’язана з прямим позначенням війни, небезпеки, обстрілів, тривоги, переміщення та воєнної інфраструктури, 23 одиниці, або 17,3 відсотка. Третю позицію займають два рівновеликі блоки, один із яких відображає метафоризацію, іронізацію та вторинне перейменування воєнного досвіду, а інший охоплює шкільно-освітню сферу в умовах війни, по 15 одиниць у кожному, тобто по 11,3 відсотка.

Показовим є співвідношення між прямою воєнною номінацією та мовою адаптації. Якщо об’єднати групу безпосередніх воєнних позначень із групою побутово-адаптаційних одиниць, отримаємо 58 одиниць із 133, тобто 43,6 відсотка всього корпусу. Це означає, що майже половина всього матеріалу організована навколо двох взаємопов’язаних площин, з одного боку загрози, а з іншого боку

способів побутового пристосування до неї. У мовній картині світу підлітків війна постає як режим повсякденного розрахунку, внутрішньої мобілізації та постійного коригування щоденного сценарію. Кількісна перевага цього блоку дозволяє трактувати його як центральний змістовий каркас досліджуваного мовлення. Для сучасної лінгвістики це має принципове значення, бо показує, що в кризовому середовищі мовна картина світу зміщується від стабільних описів реальності до процедурного способу її осмислення, де слово позначає ситуацію, стан і практичну реакцію одночасно.

Наступний важливий зріз стосується емоційного та психічного виміру мовлення. Група одиниць, пов’язаних із переживаннями, страхом, виснаженням, зібраністю, внутрішнім станом і короткими формулами саморегуляції, охоплює 14 прикладів, що становить 10,5 відсотка корпусу. Якщо поєднати цей блок із метафоризованими й іронічно переоформленими назвами воєнного досвіду, то отримаємо 29 одиниць, або 21,8 відсотка. Це означає, що більш ніж п’ята частина зібраного матеріалу безпосередньо пов’язана з емоційним опрацюванням війни, причому значна частина цього процесу реалізується не прямими психологічними назвами, а через образне, стилістично трансформоване мовлення. Кількісна конфігурація дає підстави говорити про високу питому вагу непрямої емотивності в підлітковому дискурсі. Підлітки часто обирають не термінологічне називання стану, а більш гнучкий спосіб його мовного оформлення, через що емоція входить у текст через ритм, метафору, жаргонізацію, легку іронію або семантичне зміщення.

Кількісний аналіз показав також, що в корпусі чітко домінують одиниці малої протяжності. Однослівні приклади охоплюють 73 одиниці, що становить 54,9 відсотка всього матеріалу. Двослівні конструкції становлять 22 одиниці, або 16,5 відсотка, а багатослівні вислови від трьох слів і більше охоплюють 38 одиниць, або 28,6 відсотка. Це співвідношення показує, що понад половину корпусу становлять максимально стислі мовні форми. Структура відповідає

платформній логіці соціальних мереж і водночас відбиває прагнення до семантичної компресії, коли мінімальний мовний обсяг передає максимально насичений досвід. Для сучасної лінгвістики цей показник є особливо значущим, бо він підтверджує тенденцію до ущільнення вислову в цифровому молодіжному мовленні, де одиниця короткої довжини виконує функцію повноцінного смислового осередку.

Структурна перевага однослівних і двослівних форм, які разом становлять 95 одиниць із 133, тобто 71,4 відсотка корпусу, свідчить про високу ступінь номінативної концентрації. Мовна поведінка підлітків в умовах війни тяжіє до коротких знаків-ідентифікаторів, що швидко впізнаються в групі, легко передаються в цифровому середовищі й мають високий прагматичний заряд. За таких умов окреме слово починає функціонувати як згортка ситуації, емоції та досвіду. Багатослівна форма при цьому не зникає, але її функція змінюється. Вона частіше використовується там, де потрібно пояснити зв’язок між подією, побутом і внутрішнім станом, тобто в зонах більшої наративної деталізації.

Окремого тлумачення потребує шкільно-освітній сегмент корпусу. Він охоплює 15 одиниць, що дорівнює 11,3 відсотка від загальної кількості прикладів. Цей показник виявляє високу інтегрованість навчання у воєнну мовну картину світу підлітків. Освітній процес у мовленні перестає бути окремою сферою мирного повсякдення й входить до загального простору тривоги, перебоїв, укриттів, технічних обмежень і часових зривів. За кількістю цей сегмент дорівнює блоку метафоризації війни, що є дуже промовистим результатом. Для сучасної лінгвістики це означає, що війна змінює словник соціальних інститутів, передусім освіти, через що шкільна лексика починає функціонувати в нових синтаксичних і прагматичних зв’язках.

Помітне місце в корпусі посідає блок підтримки, взаємодопомоги, донатної активності та коротких солідарних жестів. Він охоплює 13 одиниць, тобто 9,8 відсотка всього матеріалу. Кількісно це майже дорівнює емоційному блоку, що

засвідчує високу соціальну орієнтованість підліткового мовлення. Підлітки в умовах війни не замикають мовну реакцію в індивідуальному переживанні, а активно розгортають мову взаємної присутності, короткої підтримки, спільної дії та фінансової участі. Якщо об'єднати цей сегмент із блоком дому й переміщення, який охоплює 8 одиниць, або 6,0 відсотка, то загальний обсяг мовлення, пов'язаного з цінністю близькості, безпеки, місця й групової опори, становитиме 21 одиницю, або 15,8 відсотка. Це свідчить про сильну комунікативну роль категорії спільності в підлітковому мовному досвіді війни.

Особливу увагу привертає блок, пов'язаний із домом, переміщенням і зміною відчуття простору приналежності. Він охоплює 8 одиниць, або 6,0 відсотка корпусу. На перший погляд ця частка видається меншою, ніж частка повсякденної адаптації або шкільного досвіду, проте вона має високу концептуальну вагу. Тут мовна картина світу показує зрушення від дому як стабільної опорної категорії до дому як рухомої, травмованої або умовної реальності. Кількісно цей сегмент менший, але семантично він відображає глибоку зміну в системі базових координат підліткового досвіду. Для сучасної лінгвістики це важливо тим, що дозволяє побачити, як у воєнному мовленні змінюється статус фундаментальних просторових концептів, які в мирному середовищі мають значно вищий ступінь стабільності.

Цифровий і гібридний сегмент корпусу охоплює 5 одиниць, що становить 3,8 відсотка. У суто кількісному вираженні це невеликий показник, проте його варто інтерпретувати з урахуванням будови всього матеріалу. Йдеться не про весь цифровий характер мовлення, а лише про ті одиниці, де гібридизація, англомовний елемент або платформний вплив виражені безпосередньо у формі прикладу. Якщо враховувати, що значна частина корпусу походить із медіасередовища й уже за своєю структурою пов'язана з цифровим форматом, цей відсоток слід розглядати як верхівку більшого явища. Лінгвістично тут важлива не масовість, а функціональна спеціалізація. Гібридні одиниці концентруються в тих зонах, де

потрібно швидко передати стан, платформну інтонацію, іронічний тон або приналежність до глобального молодіжного мовного обігу.

Узагальнення кількісних даних дозволяє сформулювати кілька принципових висновків для сучасної лінгвістичної науки. По-перше, підліткова мовна картина світу в умовах війни має виразно процедурний характер. У ній переважають слова й конструкції, що допомагають орієнтуватися, домовлятися, планувати, реагувати, тримати зв’язок і зберігати мінімальний порядок повсякденності. По-друге, ця мовна картина світу демонструє високий рівень компресії, про що свідчить перевага коротких одиниць у 71,4 відсотка корпусу. По-третє, вона поєднує емоційний, просторовий, часовий, освітній і цифровий досвід в одному полі, де жоден із цих компонентів уже не існує окремо. Для теорії мовної картини світу це означає, що в екстремальних суспільних умовах мовна свідомість молоді перебудовується не через один ізольований фактор, а через перехрестя життєвих сфер, які починають взаємно змінювати свою лексику, синтаксис і прагматику.

Важливим результатом є й те, що кількісна конфігурація корпусу підтверджує тісний зв’язок між лінгвістичними змінами та соціально-психологічними умовами життя. Масив у 58 одиниць, присвячених війні та побутовій адаптації, разом із 29 одиницями емоційно-метафоричного опрацювання та 21 одиницею мови підтримки й дому формує 108 одиниць із 133, тобто 81,2 відсотка всього матеріалу. Такий показник свідчить про надзвичайно високий рівень зосередженості підліткового мовлення на досвіді загрози, пристосування, соціальної опори та внутрішньої стабілізації. У мовній картині світу підлітків майже не залишається нейтральної зони, відірваної від війни. Навіть ті сегменти, що формально пов’язані з навчанням, цифровою комунікацією або емоційною самопрезентацією, вбудовані у воєнний контекст і функціонують через нього. Для сучасної соціолінгвістики й психолінгвістики це означає, що воєнна ситуація створює умови для системного переозначення мовних норм молодіжного покоління.

ВИСНОВКИ

У ході виконання кваліфікаційної роботи здійснено комплексне лінгвістичне дослідження мовної картини світу підлітків в умовах війни на матеріалі сучасного цифрового дискурсу. Актуальність теми визначається трансформацією мовної поведінки молодого покоління під впливом воєнного досвіду, медіапростору та нових комунікативних практик. Дослідження показало, що мовлення підлітків функціонує як динамічна система, у межах якої поєднуються когнітивні, емоційні, соціальні та цифрові чинники. Мовна картина світу постає як сукупність стійких семантичних і прагматичних структур, які відображають спосіб осмислення реальності в умовах постійної загрози. Отримані результати дозволяють розглядати підліткове мовлення як індикатор глибоких змін у сприйнятті часу, простору, безпеки та соціальної взаємодії.

У теоретичному розділі узагальнено сучасні підходи до аналізу мовної картини світу, зокрема когнітивний, соціолінгвістичний, дискурсивний та медіалінгвістичний. Мовну картину світу визначено як багаторівневу систему, у межах якої мова виконує функцію інтерпретації досвіду, структурування знання та формування колективних уявлень. Особливу увагу приділено підлітковому мовленню як соціально й віково маркованому різновиду, що характеризується високою динамічністю, чутливістю до медіасередовища та здатністю до швидкої адаптації. Встановлено, що медіапростір формує нові моделі мовної поведінки, які поєднують вербальні, графічні та мультимодальні засоби. Теоретичне обґрунтування дозволило визначити мовлення підлітків як простір взаємодії між особистим досвідом, соціальним контекстом і цифровою комунікацією.

У другому розділі досліджено мовні маркери переживань, страхів та адаптації, а також роль медіапростору у формуванні мовної поведінки. Установлено, що переживання війни відображається через соматичні, когнітивні та емоційні маркери, які фіксують внутрішній стан через тілесні відчуття, порушення уваги та зміну ритму життя. Мовлення демонструє високу ступінь семантичної

компресії, коли короткі одиниці передають складні психоемоційні стани. Виявлено, що адаптація до умов війни реалізується через формування процедурних мовних структур, які описують щоденні дії, планування та координацію. Аналіз медіапростору показав, що соціальні мережі впливають на структуру висловлювання, скорочують його обсяг і підсилюють роль прагматичної функції.

У третьому розділі проведено емпіричне дослідження мовного матеріалу, сформованого з 133 прикладів підліткового мовлення. Кількісний аналіз показав, що найбільшу частку становлять одиниці, пов’язані з побутовою адаптацією, 26,3 відсотка, а також прямою воєнною номінацією, 17,3 відсотка. Значну частину становлять метафоризовані та емоційні одиниці, разом 21,8 відсотка, що свідчить про активне непряме опрацювання досвіду. Освітній сегмент охоплює 11,3 відсотка, що демонструє інтеграцію навчання у воєнну повсякденність. Мовні одиниці короткої структури становлять 71,4 відсотка корпусу, що підтверджує тенденцію до компресії висловлювання. Повторюваність ключових одиниць становить 11,3 відсотка і вказує на наявність стійких смислових центрів. Отримані дані дозволяють визначити мовну картину світу підлітків як систему, де домінують адаптаційні, процедурні та емоційно насичені структури.

Інтерпретація результатів показала, що мовлення підлітків в умовах війни характеризується зсувом від опису подій до опису станів і дій. У центрі мовної картини світу перебувають категорії безпеки, часу, простору, ресурсу, взаємодії та внутрішньої стабілізації. Встановлено, що мовлення виконує функцію не лише комунікації, а й регуляції психоемоційного стану та організації повсякденності. Значна частка мовних одиниць пов’язана з координацією дій і підтримкою соціальних зв’язків, що свідчить про високий рівень колективної орієнтації. Цифрове середовище впливає на мовлення через скорочення форм, гібридизацію коду та підсилення мультимодальності. У результаті формується новий тип

дискурсу, який поєднує індивідуальне переживання з груповими моделями комунікації.

Отримані результати мають значення для сучасної лінгвістики, оскільки вони демонструють, як екстремальні соціальні умови впливають на мовну систему. Дослідження підтверджує, що мовна картина світу є динамічною структурою, яка змінюється під впливом зовнішніх факторів і відображає трансформацію колективного досвіду. Виявлені тенденції є важливими для розвитку когнітивної лінгвістики, соціолінгвістики, психолінгвістики та медіалінгвістики. Практична цінність роботи полягає у можливості використання результатів для подальших досліджень молодіжного мовлення, цифрового дискурсу та мовних змін у кризових умовах. Проведене дослідження засвідчує, що підліткове мовлення в умовах війни є складною системою, яка поєднує мовну інновацію, соціальну адаптацію та когнітивне переосмислення реальності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабій І. Українська блогосфера як відображення соціокультурних процесів. Тоталітаризм як система знищення національної пам'яті : матеріали всеукр. наук.-практ. конф. з міжнар. участю, м. Львів, 11 черв. 2020 р. Львів, 2020.
2. Баюн К. Експресивність як мовна та мовленнєва категорія. Вісник Житомирського державного університету. 2015. Вип. 2 (80). С. 232–236.
3. Біда С. Базові емоції: поняття та види. Збірник наукових праць КПНУ імені Івана Огієнка, Інститут психології ім. Г. С. Костюка НАПН України. 2012. Вип. 16. С. 36–46.
4. Білас І. Категорія емотивності у лінгвістиці. Мова і культура. 2011. Вип. 14, т. 3. С. 17–24.
5. Божок О. О. Феномен фрустрації. Міжнародний науковий форум: соціологія, психологія, педагогіка. 2010. Вип. 2. С. 87–94.
6. Борисов О. Мовні засоби вираження емоційного концепту СТРАХ: лінгвокогнітивний аспект (на матеріалі сучасної англомовної художньої прози) : автореф. дис. … канд. філол. наук : 10.02.04. Донецьк, 2005. 21 с. URL: http://erpub.chnpu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/8435/1/aref_Borisov.pdf (дата звернення: 28.02.2026).
7. Бочкор Н. П., Дубровська Є. В., Залеська О. В. Соціально-педагогічна та психологічна робота з дітьми у конфліктний та постконфліктний період. Київ : МЖПЦ «Ла Страда-Україна», 2014. 84 с.
8. Бровкіна О., Ракітіна О. Формування неологізмів в англомовному військовому дискурсі. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Германістика та міжкультурна комунікація». 2024. С. 296–301.
9. Бузько С. А. Поповнення словникового складу української мови неологізмами сучасного воєнного періоду. Слобожанський науковий вісник. Серія: Філологія. 2024. Вип. 5. С. 11–15.

10. Волошин С. М. Особливості змісту соціально-психологічної адаптації внутрішньо переміщених осіб до нового соціального середовища. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія». 2019. № 9. С. 73–76.
11. Вольнова Л. М. Психосоціальна допомога в роботі з кризовою особистістю : навч. посіб. / наук. ред. та керівник пробл. групи Л. М. Вольнова. Київ, 2012. 275 с.
12. Герасименко О. Ю., Кобзар С. С. Неологізми російсько-української війни: аналіз та специфіка використання. Наукові записки. Серія: Філологічні науки. 2024. № 209. С. 101–107.
13. Гладченко А. М., Комарова О. С. Неологізація лексики в період російсько-української війни. Вчені записки ТНУ ім. В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика. 2023. Т. 34 (73), № 1, ч. 1. С. 7–12.
14. Городецький В. Швидкість поширення інформації. Технологічний прогрес і цифрові платформи: переваги та виклики : монографія. 2020. 176 с.
15. Григоренко Т. В. Вплив військової конфліктності на психіку дітей та молоді. Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України. 2016. № 2 (66). С. 36–39.
16. Гриценко С. п. Мовні інновації російсько-української війни 2022 року. Вісник КНУ імені Тараса Шевченка. Літературознавство. Мовознавство. Фольклористика. 2022. № 2 (32). С. 9–13.
17. Діденко М., Зелінська О. Інформаційно-психологічний вплив на людей під час війни. Вісник студентського наукового товариства ДонНУ імені Василя Стуса. 2022. Т. 1, № 14. С. 211–214.
18. Єрмак Т . І. Психологічні особливості дітей, які пережили війну. Вісник Національної академії педагогічних наук України. 2019. № 1. С. 80–85.

19. Жданова І. В., Бондаренко Л. О., Велічко А. В. Психологічні аспекти інформаційного впливу під час воєнних дій в Україні. Габітус : наук. журн. 2022. Вип. 41. С. 222–226.
20. Жигай А. С. Зміна світобачення дитини під час збройного конфлікту на сході України: лінгвопсихологічний аналіз. Лінгвокомп'ютерні дослідження. 2021. Вип. 14. С. 82–87.
21. Жигай А. Мовнопсихологічний портрет сучасного учня: лінгвоемоційний та особисто-детермінантний виміри. Лінгвокомп'ютерні дослідження. 2022. Вип. 15. С. 73–78.
22. Заболотна Т. Невербальні та вербальні компоненти спілкування як засоби вираження емоцій. Актуальні питання гуманітарних наук. 2023. Вип. 61, т. 1. С. 176–181.
23. Загнітко А., Жигай А. Війна на сході України очима учнів Вінниччини й Донеччини: асоціативний словник (2014–2021 рр.). Лінгвістичні студії / Linguistic Studies. 2023. Вип. 45. С. 162–172.
24. Зязюн І. А. Аксіологічні орієнтири сучасної культури. Проблеми освіти в Польщі та в Україні в контексті процесів глобалізації та євроінтеграції : зб. матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., 22–24 квіт. 2009 р. / за ред. В. Кременя, Т. Левовицького, С. Сисоєвої. Київ : КІМ, 2009. С. 37–49.
25. Кирилюк О. Л. Способи творення українських неологізмів (на прикладі інтернет-ресурсу «Словотвір»). Наукові записки. Серія: Філологічні науки. 2018. Вип. 151. С. 53–59.
26. Климович С. М., Алмашова М. О. Оказіональні утворення в українськомовному блогопросторі: теоретичний аспект. Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Германістика та міжкультурна комунікація». 2023. № 1. С. 155–161. DOI: https://doi.org/10.32999/ksu2663-3426/2023-1-22 (дата звернення: 26.05.2026).

27. Ковалишин К. Емотивне значення та формування емотивної лексики. Розвиток сучасної освіти і науки: результати, проблеми, перспективи. Ужгород, 2018. С. 335–337.
28. Коваль Л. Проблема вербалізації емоцій у науковому дискурсі. Актуальні питання гуманітарних наук. 2021. Вип. 41, т. 3. С. 140–145.
29. Козка Д. В. Функціонально-стилістичні особливості неологізмів в українськомовному сегменті соціальної мережі «Твіттер». Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика. 2024. Вип. 48. С. 96–110.
30. Колісник В. В. Формування особистості дитини в умовах війни. Педагогіка вищої та середньої школи. 2017. № 54. С. 34–39.
31. Колк Б. Тіло веде лік: як лишити психотравму в минулому. Харків : Віват, 2022. 624 с.
32. Кондратенко Н. В. Медіадискурс як чинник формування суспільних цінностей. Мовознавство. 2013. № 2. С. 35–42.
33. Кость І. Емоційний стан страху та його вербалізація у прозовому тексті. Філологічні студії. 2011. Вип. 6. С. 617–627.
34. Краснобаєва-Чорна Ж. Кваліфікація цінності в лінгвістиці. Przegląd Wschodnioeuropejski. 2019. № X/1. С. 453–462.
35. Криштопа А. Поняття прагматики в сучасній лінгвістиці. Актуальні питання психологічного та лінгвістичного забезпечення і соціально-гуманітарні аспекти службово-бойової діяльності фахівців сектору безпеки і оборони : доп. підсумк. наук.-практ. конф. 2021. С. 23–25.
36. Кузенко Г. Мовні засоби вираженості емотивності. URL: https://ekmair.ukma.edu.ua/server/api/core/bitstreams/6fbbf978-a04c-434c-aa01-3962e98d4e95/content (дата звернення: 28.02.2026).
37. Кульчицький І. М. Окремі аспекти квантитативних досліджень української мови. Україна Сучасна. 2019. Вип. 27. URL:

https://uamoderna.com/images/archiv/272020/27_73_96%20Ihor%20KULCHYTSKYY_compressed.pdf (дата звернення: 01.03.2026).

38. Курепін В. М. Військові конфлікти як глобальні екологічні проблеми суспільства. Педагогічні інновації : матеріали Всеукр. наук.-практ. інтернет-конф. Миколаїв : МНАУ, 2021. С. 156–158.
39. Леонова Н. Експресивність як функціональна властивість номінативних синтаксичних конструкцій. Філологічні студії. 2013. Вип. 9. С. 253–260.
40. Лисенко Н. В. Вплив війни на розвиток дітей та шляхи їхньої адаптації. Педагогіка вищої та середньої школи. 2018. № 56. С. 69–75.
41. Лукаш Г. п. Онімна картина світу: лінгвокультурологічний аспект. мова. Література. Фольклор. 2023. № 1. С. 137–142.
42. Матушевська Н. В. Мовна маніпуляція як різновид маніпулятивного впливу. Актуальні проблеми сучасної лінгвістики та методики викладання мови і літератури : матеріали онлайн-конф. 2016. URL: http://eprints.zu.edu.ua/ (дата звернення: 01.03.2026).
43. Мікула О. Репрезентація емотивного концепту ГНІВ (на матеріалі англомовної малої прози). Одеський лінгвістичний вісник. 2017. № 9, т. 1. С. 157–161.
44. Похілько Д. С., Тимченко О. В. Специфіка травматизації дитини з різним травматичним досвідом війни. Особистість, суспільство, війна : тези доп. учасників Міжнар. психол. форуму, 7 квіт. 2023 р., м. Харків / МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2023. С. 213–215.
45. Романова Н. Проблема емоційної та емотивної лексики. Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. 2011. С. 174–178.
46. Савченко А. К. Українська мова в сучасній блогосфері. Філологія XXI століття : зб. наук. пр. студентства й наук. молоді за матеріалами XIV Всеукр. наук.-практ. конф., Харків, 15 квіт. 2021 р. Харків : НПУ ім. Г. С. Сковороди, 2021. С. 124–129.

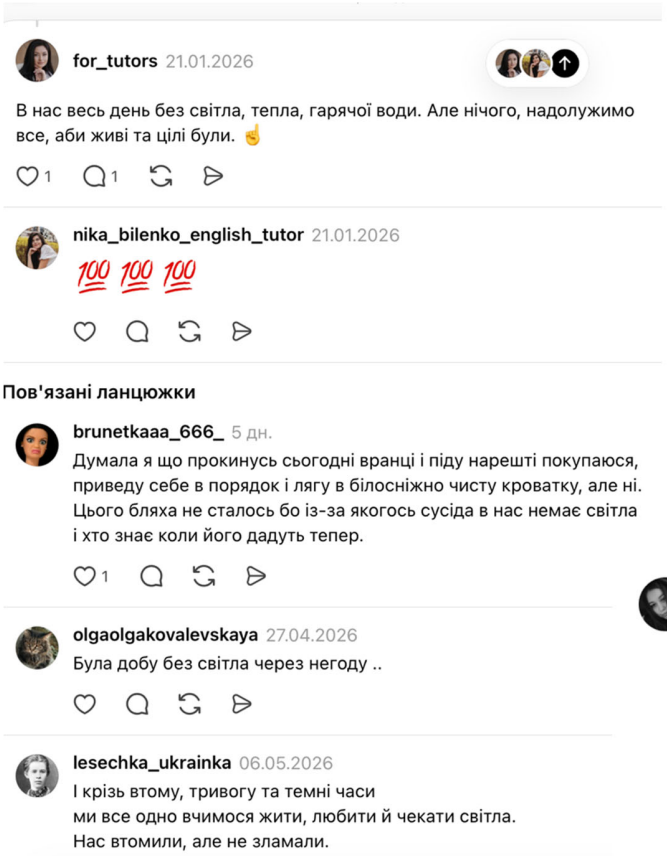
47. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми. Полтава : Довкілля, 2020. 712 с.
48. Туринина О. Л. Психологія травмуючих ситуацій : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : ДП «Вид. дім «Персонал»», 2017. 160 с.
49. Усатенко Т. М. Психолого-педагогічні проблеми формування особистості дитини в умовах війни. Педагогіка вищої та середньої школи. 2017. № 55. С. 45–51.
50. Хорошко В. О., Хохлачова Ю. Є. Інформаційна війна. ЗМІ як інструмент інформаційного впливу на суспільство. Безпека інформації. 2016. Ч. 1, т. 22, № 3. 284 с.
51. Шмідт Т. Маніпулятивна мова у військових дискурсах: перекладацькі виклики. Київ : Наук. думка, 2020. 312 с.
52. Шульжук Н. Емоції у контексті проблемного поля когнітивно-дискурсної мовознавчої парадигми та антропозорієнтованої лінгводидактики. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологія». 2023. Вип. 17 (85). С. 316–320.
53. Бомонт П. Люстри та аватари: Як конфлікт породив новий лексикон в Україні. The Guardian. 2022. 27 грудня. URL: https://surli.cc/ylctdf (дата звернення: 01.03.2026).
54. Карден-Койн А., Даріан-Сміт К. Молодь та світові війни: візуальність, матеріальність та культурна спадщина. Культурна та соціальна історія. 2020. С. 589–595.
55. Даниленко В. Неологізми в інтернет-виданнях ЗМІ України періоду незалежності. Український інформаційний простір. 2023. № 11. С. 149–162. DOI: https://doi.org/10.31866/2616-7948.1(11).2023.279624 (дата звернення: 01.03.2026).

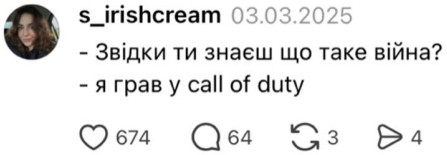
56. Левчук П., Шевчук-Клюжева О. Вибір мови та зміни в мовленнєвій поведінці: дослідження двомовних українців у воєнний час. Перегляд русифікатів. 2024. С. 154–178.
57. Лопатовська І. та ін. Досвід українських підлітків під час російсько-української війни 2022 року. Інформаційні та навчальні науки. 2022. № 123. С. 666–704.
58. Пікок Е.А. Національна ідентичність та мова: класові відмінності серед молоді на заході України. Глобальні дослідження дитинства. 2015. С. 59–73.
59. Save the Children. Важка жертва. URL: https://www.savethechildren.ca/wp-content/uploads/2023/02/AHeavyToll-FullReport-120223-1.pdf (дата звернення: 28.02.2026).
60. Скокова Л. Мовні практики та вподобання молоді в Україні часів війни. Молодь Центральної та Східної Європи. 2024. № 11. С. 61–68.
61. Стишов О.О. Неологізми військової сфери в сучасній українській мові. Логос: журнал релігії, філософії, порівняльної культурології та мистецтва. 2022. № 113. С. 116–128.
62. Табаковська Е. Неологізми в цифровій комунікації: семантичний аналіз на основі корпусу. Журнал Прагматика. 2021. Вип. 187. С. 24–45. DOI: https://doi.org/10.1016/j.pragma.2021.02.012 (дата звернення: 28.02.2026).
63. Тернер Б. Культура мемів і лексичні інновації: дослідження неологізмів у Twitter. Дискурс, контекст і медіа. 2020. Вип. 35. С. 100418. DOI: https://doi.org/10.1016/j.dcm.2020.100418 (дата звернення: 28.02.2026).
64. ЮНІСЕФ Україна. URL: https://www.unicef.org/ukraine/ (дата звернення: 28.02.2026).
65. Віхман М. М. Закономірності формування неологізмів у дитячій мові. Журнал дитячої мови. 2019. Т. 46, № 1. С. 1–26.
66. Вежбіцька А. Міжкультурна семантика та нове словотворення: висновки з підходу природної семантичної метамови. Журнал прагматики. 2019. Т. 140. С. 1–18.

67. Сюй В. Соціально-політичні неологізми в китайському онлайн-дискурсі: корпусне дослідження. Міжнародний журнал корпусної лінгвістики. 2022. Т. 27, № 1. С. 65–84.

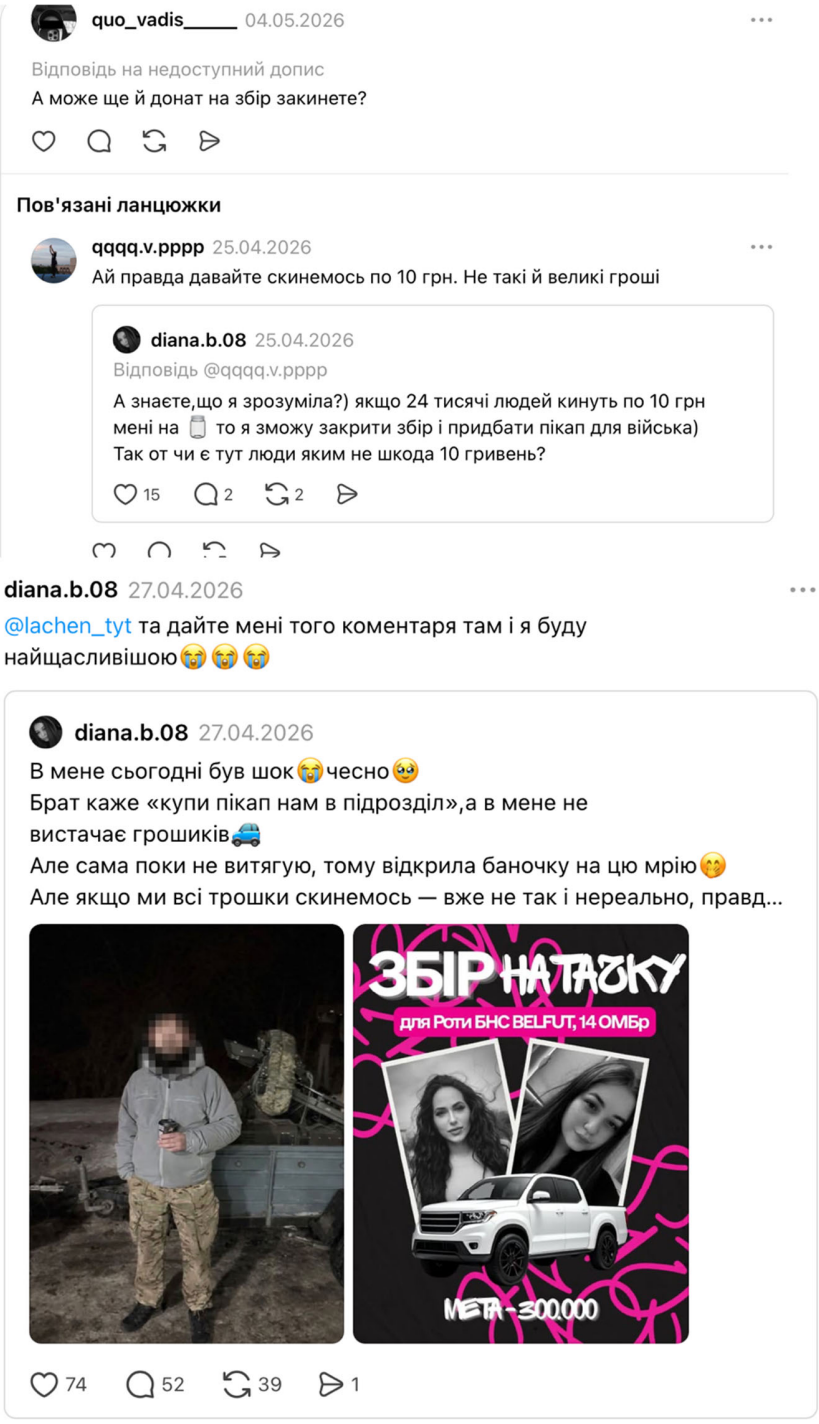
ДОДАТКИ

Додаток

Приклади мовних маркерів переживань, страхів та адаптацій

krasavtsevbogdan 24.06.24

Скільки ви без світла сьогодні?! 1/2

13 50

faayurchyk 16.01.26

Краще без світла, ніж під триколором.

10,8 ТИС. 977 152 72

shcherbenko_nails 3 дн.

Після такої ночі пропоную задонатити на збір, щоб швидше його закрити 1/2

7 2

Чи актуальний для вас цей ре...

yuliia.s_t 2 дн.

Рятували менталку прогулянкою в Бучанському парку. Тюльпани ще квітнуть, пташки співають. Після такої ночі, як то кажуть «те, що лікар прописав»

Бучанський Міський Парк

kotrikovali 04.07.25

Досі не можу роздуплитись після такої ночі, Кияни ви як? Що допомагає повернутись в норм стан?

2 1

womenworld.mariupol.ukraine 3 дн.

Після такої ночі навіть не знаю, як правильно сказати

Доброго ранку чи просто: тримаємось далі

anzhelika_loiko 25.05.25

Де в Чернігові скуштувати київського торта?
Після такої ночі вуглеводів хочеться страшне

3 12

polya_symonova › **життя в Україні**
03.02.26

хочу нагадати, що люди після такої ночі йдуть на роботу не тому, що вони незламні, а тому що їм треба заробляти гроші

Київ

18,7 ТИС. 143 146 134

lacriza 3 дн.

що психологи радять зробити після такої ночі: спорт, прогулянка, легке харчування, медитація, ранній сон

що зроблю для себе я: піду в мак, рошен,

hordiienko.sandra 3 дн.

після такої ночі в Києві це моє щире бажання

11,4 ТИС. 281 284 156

olisha.dog.sitter 3 дн.

Після такої ночі в Києві хочеться щось тотально калорійного і смачного, запрещенки дофамінової.
Порадьте, чим заїсти цей стрес?

26 19

Чи актуальний для вас цей ре...

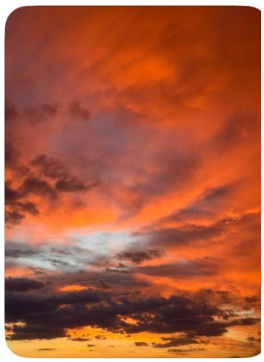
malchevska 09.01.26

Друзі, як ви після такої ночі?

kovalyova.pkg 2 дн.

Така іронія
В Києві такий захід сонця після такої ночі і дня

476 2 1

mariia._smm 17.06.25

У мене завтра захист диплому, як гадаєте, після такої ночі, захищусь?😄

27 16

kristinazali 24.01.25

Я не знаю як це називається, але мені важко підтримувати спілкування. Можу місяцями не виходити на зв'язок, телефон в авіарежимі, щоб мені ніхто не дзвонив. У мене є одна подруга (з універа), яка приймає мене такою і на цьому напевно все. Я не можу регулярно бачитись/списуватися/говорити по тел. з кимось, бо мене це виснажує. Тому, виходить так, що часто обривається спілкування без пояснення причин.

93 3